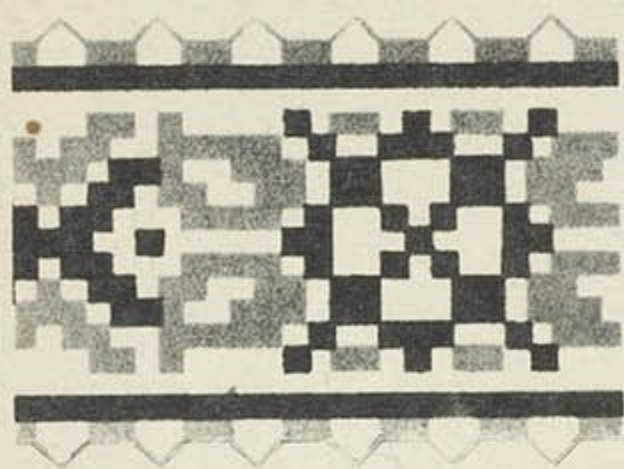

рабoтніца і сям'яніца 12 1968

Чытайце ў нумары:

Беларусь, мая старонка • Чырвоныя
крупінкі • Дыялаг • Раскажыце, мадам
• Сярод людзей сваіх • Шостае пачуццё

ДЗЯРЖАЎНЫ ГІМН БЕЛАРУСКАЙ ССР

Словы М. КЛІМКОВІЧА

Музыка Н. САКАЛОЎСКАГА

Мы — беларусы з братняю Руссю
Разам шукалі к шчасцю дарог,
У бітвах за волю, ў бітвах за долю
З ёй здабылі мы сцяг перамог!

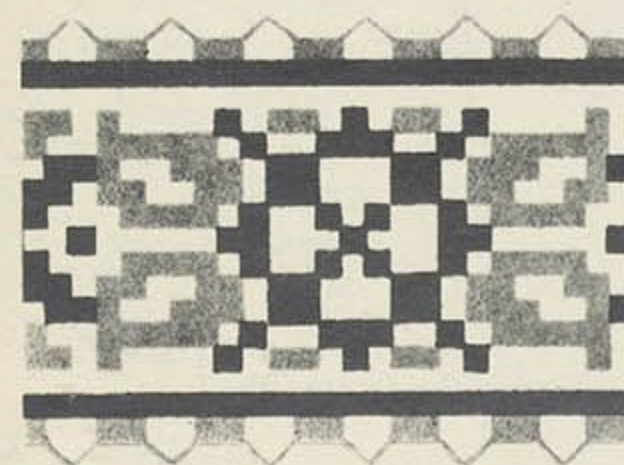
Нас аб'яднала Леніна імя,
Партыя к шчасцю вядзе нас ў паход.
Партыі слава! Слава Радзіме!
Слава табе, Беларускі народ!

Сілы гартуе люд Беларусі
У братнім саюзе, ў мужнай сям'і.
Вечна мы будзем, вольныя людзі,
Жыць на шчаслівай, вольнай зямлі!

Нас аб'яднала Леніна імя,
Партыя к шчасцю вядзе нас ў паход.
Партыі слава! Слава Радзіме!
Слава табе, наш свабодны народ!

Дружба народаў — сіла народаў,
К шчасцю працоўных сонечны шлях.
Горда ж узвіся ў светлае высі,
Сцяг камунізма — радасці сцяг!

Нас аб'яднала Леніна імя,
Партыя к шчасцю вядзе нас ў паход.
Партыі слава! Слава Радзіме!
Слава табе, наш Савецкі народ!

Заўжды жыве у нашых сэрцах Ленін,
Што свет і нашы лёсы перайначыў,
Што нам адкрыў бязмежныя вышыні
Што партыю ў баях загартаваў.

ВЕЧНА ГАРЭЦЬ СОНЦУ ДРУЖБЫ!

Пісьмы, пісьмы, тэлеграмы... З Масквы і Вільнюса, з Таджыкістана, Кіргізіі, Эстоніі... Нашы далёкія і такія блізкія сёстры сардэчна і шчыра віншуюць нас з вялікім святам, якое прыйшло ў наш дом, — з 50-годдзем Беларускай Рэспублікі і Кампартыі Беларусі.

«Прыміце глыбокую падзяку за самаадданую працу на карысць нашай сацыялістычнай Айчыны. Сардэчна жадаем вам шчасця!» — тэлеграфуе рэдакцыя маскоўскага часопіса «Крестьянка». «Квітнеючая Беларусь — гонар і радасць усёй сям'і савецкіх народаў. Дарагія сёстры, дочки Беларусі, прыміце шчырыя пажаданні новых поспехаў у будаўніцтве камунізма — светлай будучыні чалавецтва!» — вітае рэдакцыя часопіса «Советская женщина». «Няхай будзе радасным гэта вялікае свята ўсяго нашага народа», — піша рэдакцыя часопіса «Женщины мира».

Ад імя кіргізскіх жанчын вітаюць слаўных працаўніц Беларусі рэдакцыйная калегія, калектыў рэдакцыі часопіса «Кыргызстан аялдары». А вось цёплыя словы прывітання з Казахстана:

«Казахскі і беларускі народы — вялікія сябры, яны па-брацку памагаюць адзін аднаму. У гады Вялікай Айчыннай вайны казахі-партызаны змагаліся з фашыстамі ў вашых лясах за свабоду і незалежнасць беларускага народа. А калі наша рэспубліка ўзняла цаліну, сотні добраахвотнікаў-патрыётаў з Беларусі прыехалі да нас на дапамогу. Дарагія нашы сёстры, прыміце наша шчырае віншаванне ў дзень вялікага юбілею вашага народа! Жадаем вам вялікіх поспехаў, здароўя, шчасця. Калектыў рэдакцыі часопіса «Казахстан айелдэры».

З далёкага Душанбе прыйшло пісьмо ад Мухабат Махмудавай, Героя Сацыялістычнай Працы, выдатніцы народнай асветы, заслужанай настаўніцы Таджыкскай ССР.

«Вельмі радасны повед для майго пісьма да вас — пяцідзесяцігадовы юбілей вашай рэспублікі. Разам з вамі адзначым яго і мы, вашы таджыкскія сёстры.

Па-рознаму развіваліся нашы рэспублікі. Але аднолькавыя клопаты і мары беларускі і таджыцкі. І адно яркае сонца асвятляе нашу прамую дарогу.

Няхай жа вечно гарыць гэта яркае сонца дружбы, няхай светлым і радасным будзе наш шлях наперад!»

Мета Янгаленка — былы вязень фашысцкіх турмаў і канцлагера «Штутгоф», намеснік старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета Эстонскай ССР, старшыня Нарвскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных. Яна піша:

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

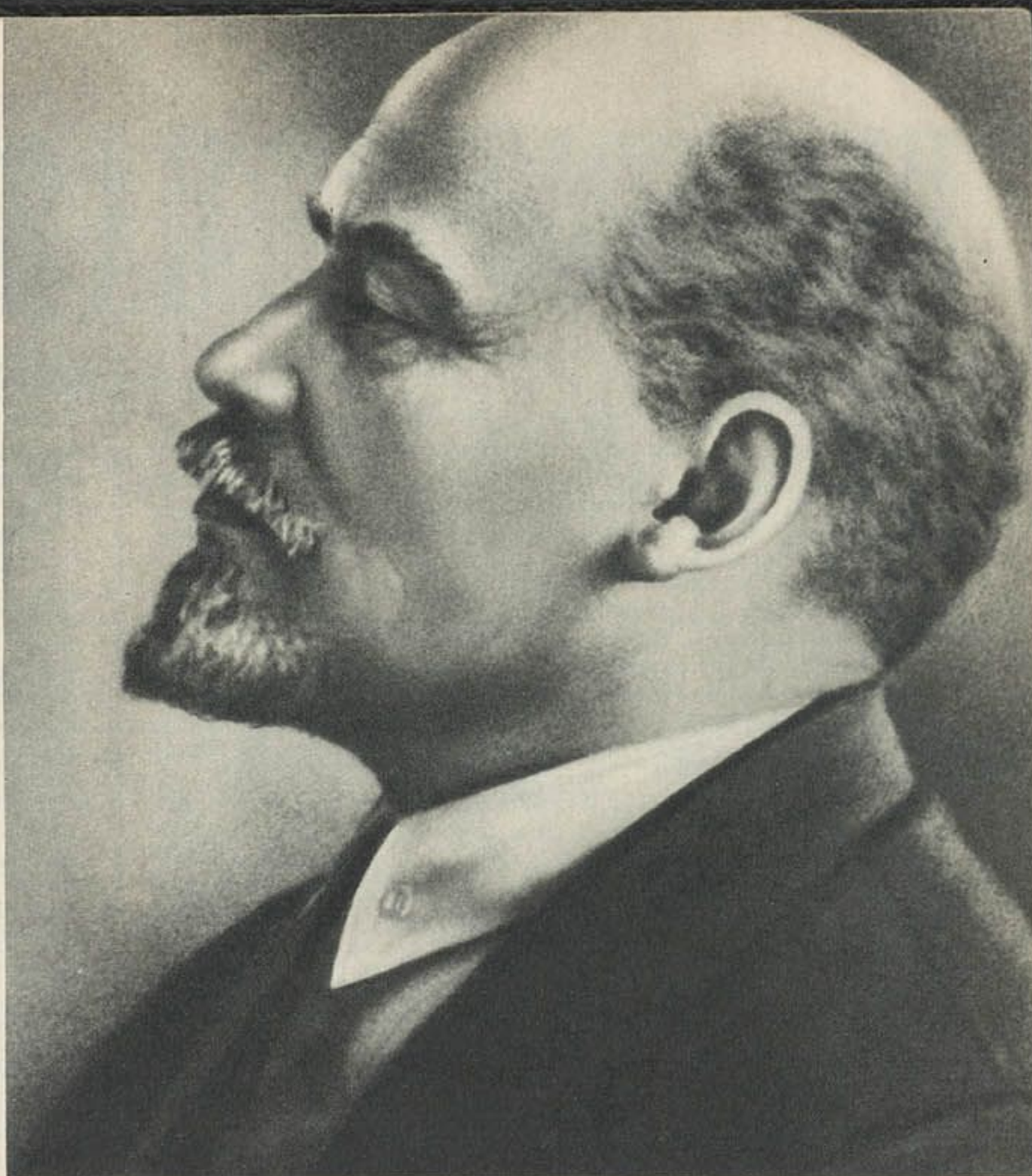
№ 12

СНЕЖАНЬ
1968

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВЫДАННЯ СОРАК ЧАЦВЁРТЫ
ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

Ул. І. Ленін.

«У часіны суровых выпрабаванняў мужны беларускі народ пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі Беларусі адзін з першых узняў сцяг партызанскай вайны.

Эстонскі народ вечно будзе шанаваць памяць аб бясстрашных беларускіх партызанах і партызанках, як сімвал гераізму, і мужнасці.

У дні вашага ўрачыстага свята працоўныя Эстоніі і горада Нарвы поўнасцю падзяляюць законную гордасць і радасць беларускага народа за вялікія поспехі ў развіцці эканомікі і культуры рэспублікі.

Няхай жыве і мацнее Савецкая Беларусь!»

З беларускіх крыніц пачынаецца Нёман, па-літоўску — Нямунас. У братняй сям'і савецкіх народаў Беларусь і Літву аб'ядноўваюць асабліва дружныя і цесныя сувязі. «Лёс вашых жанчын вельмі нагадвае лёс літоўскіх маці, якія прайшлі цяжкія выпрабаванні, нарадзілі і выхавалі адважных сыноў і побач з імі змагаліся за шчасце, за светлую будучыню. Ад усяго сэрца віншваем вас, дарагія сёстры, са слаўным юбілеем!» — шле прывітанне ад імя ўсіх жанчын Літвы Б. Барэйшэне, галоўны рэдактар часопіса «Тарыбіне мотэрыс».

46-ы гвардзейскі Таманскі Чырванасцяжны і ордэна Суворова 3-й ступені начны бамбардзіровачны авіяцыйны полк прымаў актыўны ўдзел у вызваленні Беларусі ад нямецка-фашысцкіх войск. У аперацыі па вызваленні Беларусі смелыя лётчыцы зрабілі больш 500 самалётавылетаў і скінулі на галовы фашыстаў дзесяткі тон смертаноснага грузу. У радах палка змагаліся слаўныя дочки беларускага народа Лёля Радчыкава, Галя Дакітовіч, Паліна Гельман і іншыя. Радзіма высока ацаніла іх мужнасць. Цёплае, прачулае пісьмо прыслалі нам былы камандзір слаўнага палка, гвардыі падпалкоўнік авіяцыі ў адстаўцы Бачарова і намеснік па палітчастцы гвардыі падпалкоўнік авіяцыі ў адстаўцы Рачкевіч. «Дарагія таварышы працоўныя Беларусі, — пішуць яны. — Віншваем вас з гістарычным святам і жадаем поспехаў у далейшым працвітанні вашай рэспублікі і ўсяго беларускага народа».

Ляцяць да нас з далёкіх і блізкіх гарадоў словы шчырай, непарушнай дружбы. Бо наша свята, наша радасць — гэта свята і радасць усёй нашай многамільённай сям'і савецкіх людзей.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

1

БЕЛАРУСЬ, МАЯ СТАРОНКА

Макар ПАСЛЯДОВІЧ

За апошнія гады сталі даволі моднымі замежныя падарожжы савецкіх людзей. Адны вандруюць па краінах Заходняй Еўропы, другія хочуць паглядзець, як живуць і працуюць жыхары маладых афрыканскіх рэспублік, трэціх вабяць Індыя альбо Паўднёвая Амерыка.

Часта ездзіць за мяжу і мой добры сябар, інжынер аднаго з нашых буйных мінскіх заводаў. Ездзіць не дзеля звычайнай чалавечай цікавасці, а па службовых справах, як спецыяліст па мантажу складаных і разумных машын свайго прадпрыемства. Людзі майго пакалення памятаюць, што калісьці мы і самі вымушаны былі запрашаць такіх спецыялістаў з-за мяжы, плаціць ім за работу ці звычайную кансультацыю жывенькім, як гавораць, золатам.

Аднойчы, зайшоўшы да мяне пасля чарговай замежнай камандзіроўкі, мой сябар пачаў усхвалявана расказваць:

— А колькі там нашых землякоў! Ubачыш іх у засені вечна-зялёных пальм ці лапушастых бананаў — і ледзь не на ўвесь голас крычыш: здарова, братва! Прывітанне вам ад родных беларускіх бароў і крынічных рэк!..

— Усяму свету вядома, — перапыніў я свайго сябра, — колькі беларусаў выгналі з дому да Кастрычніцкай рэвалюцыі галоднае жыццё. Ехалі і ў Сібір, і на Далёкі Усход, і за чужыя моры і акіяны. Памятаеш славыты верш Якуба Коласа:

Край наш бедны, край наш родны!
Лес, балоты ды пясок.
Чуць дзе крыху луг прыгодны...
Хвойнік, мох ды верасок.
А туманы, як пялёнка,
Засцілаюць лес і гай.
Ой ты, бедная старонка!
Ой, забыты богам край!

Уцякалі, дружа, людзі за мяжу, ратуючыся ад царскіх апычнікаў, а пазней ад пілсудчыкаў. Многія пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі зноў вярнуліся дадому, каб будаваць новае жыццё ў маладой Савецкай дзяржаве. Праўда, некаторыя яшчэ і па сённяшні дзень сумуюць на чужой зямлі па радзіме. Ты гэтых землякоў меў на ўвазе?

Сябар весела ўсмінуўся і пакруціў галавою. Загаварыў спяшаючыся, нібы баючыся, што я яго перапыню.

— Разумееш, сустракаўся я і з такімі землякамі. Ну, вядома, яны падрабязна распытваюць, што і як тут, у нас. Ці не бываў я часам у іх роднай вёсцы, скажам, дзе-небудзь на Старобіншчыне ці каля вядомай многім рэвалюцыянерам Заходняй

Беларусі Бярозы, у якой калісьці лютавала дэфензіва? Ды ці мала пра што распытвалі? Я, аднак, маю на ўвазе іншых землякоў. Тых, якіх мы самі вывозілі і вывозім за мяжу...

— Нешта я нічога не разумею.

— А ты паслухай. А ты ўяві такі малюнак. Твая асоба апынулася за многія тысячы кіламетраў ад дому. Навокал цябе духацішча, як у добра напаленай палескай лазні, асабліва ў поўдзень, калі сонца павісне проста над галавою. Нічога не зробіш, тропікі! Людзі пахаваліся ў засені дрэў, каб перачакаць пякельную спеку, млява, ледзь не шэптам перамаўляюцца адзін з адным. І раптам паветра аж уздрыгвае ад магутнага і напружанага гулу. І ў ім нешта добра знаёмае табе, нешта вельмі прывычнае. Гул нарастае і мацнее. Людзі паварочваюць галовы ў яго бок. Цёмнаскурныя галапузыя дзеці з вясёлым лямантам ляцяць бліжэй да патрэсканай ад спекі дарогі і там адразу заціхаюць у нерухомай шарэнзе. І вось нарэшце вылятае на сонца з-пад калматых шатаў дрэў шыракалобы асілак. Наш! Родны мінскі «зубр»! Вунь куды ты забраўся, мой славыты зямляк! З прасторнага Партызанскага праспекта беларускай сталіцы ў першабытныя нетры далёкай Афрыкі! Як і дома, ты тут такі ж самы непераборлівы і цягавіты. Нібы гуляючы, імчыш на сваёй ёмістай спіне цэлую гару шчэбеню. Адно гудзе і варушыцца ад тваёй напорыстай хады зямля...

Сябар змоўк і паспешліва запаліў папяросу. Пыхнуўшы разы са два дымком, загаварыў далей:

— Ты добра ведаеш, што я чалавек не сентыментальны. Шмат чаго і добрага і злага пабачыў за свой век. А тут не вытрымаў. Нешта такое гарачае тарганулася ў грудзях, мне вельмі захацелася кінуцца напярэймы, пагладзіць рукою капот альбо хоць дакрануцца пальцамі да прывычна знаёмай сталёнай махіны кузава. Але чорны, як ноч, шафёр так быў заняты сваёй справай, што нават не зірнуў на мяне. І доўга яшчэ стаяў у маіх вушах разложыста-пераможны гул машыны, якая імчалася па джунглях. Машыны, зробленай на Беларусі. У маім родным Мінску!

Вось як яно часам бывае. Пазней я часта сустракаў у далёкіх краінах і цягавітыя трактары «Беларусь», і дакладныя гадзіннікі фірмы «Прамень», адмысловыя металаапрацоўчыя станкі і разумныя вылічальныя машыны. Тое, да чаго мы дома прызвычаліся і часта нават не надаем належнага значэння.

Калісьці ў нацыянальным характары беларуса асабліва падкрэсліваліся прыніжанасць, забітасць, пакорлівасць. («Палешукі мы, а не чалавекі»). Зняважлівае, далёкае ад праўды вызначэнне! Беларус гэтак жа ненавідзеў прыгон і прыганяных,

Цэнтральная сядзіба калгаса «Зорка» ў вёсцы Лаўрышава. Асфальтуецца яшчэ адна вуліца.
Фота Я. Габінскага (БелТА).

Вось такія дзяўчаты працуюць на Віцебскай трыкатажнай фабрыцы «КІМ».
Нэля Ермашкевіч — вязальшчыца, камсамолка. Яна ўжо ўдарнік камуністычнай працы.
Фота Ул. Адарыча.

подлае царскае самаўладдзе, як ненавідзелі яго рускія і ўкраінцы. Нават з цёмных нетраў мінулых стагоддзяў да нас дайшлі, як святло далёкіх зорак, заравы жорсткіх бітваў і паўстанняў з уладарамі-феадаламі, з каралеўскімі і царскімі карнікамі. А колькі мужных і свабодалюбівых людзей прабіралася з Беларусі на Украіну, у Запарожскую Сеч, у гэтую своеасаблівую і шматнацыянальную дэмакратычную армію.

І потым, ужо значна бліжэй да нашага часу, — самаахвярная барацьба партызанскіх атрадаў Кастуся Каліноўскага з рэгулярнымі часцямі царскай арміі. І хоць паўстанне 1863 года было жорстка задушана, але народ не страціў веры ў светлы дзень свайго вызвалення ад сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту.

У сталіцы нашай рэспублікі ёсць сціплы драўляны домік над Свіслаччу, побач з шырокім Ленінскім праспектам. Беларускі народ беражэ і шануе яго, як дарагую святыню. У гэтым доміку адбыўся Першы з'езд партыі, якая павяла народныя масы на барацьбу супраць спрадвечнага царскага самаўладдзя.

Вялікія рэкі, як вядома, пачынаюцца з малапрыкметных крыніц і ручаёў. Не так ужо шмат было дэлегатаў на гэтым Першым з'ездзе. Але партыя, партыя камуністаў, якую ўзначаліў Уладзімір Ільіч Ленін, расла і мацнела ад з'езда да з'езда, каб у нашы дні ператварыцца ў шматмільённую армію барацьбітоў за пабудову камунізма. Камуністы былі наперадзе, калі народ ішоў штурмаваць Зімні, яны першымі кідаліся ў атакі на ўзброеных да зубоў белавардзейцаў і замежных інтэрвентаў, абараняючы маладую Савецкую ўладу, уладу рабочых і сялян. Камуністы, сыны і дачкі простых людзей, самі простыя і сціплыя, як і народ, дзеля светлай будучыні якога яны не шкадавалі свайго жыцця.

Камуністы — гэта Фрунзе і Мяснікоў, якія дапамагалі нам па заданню Уладзіміра Ільіча мацаваць на Беларусі ўладу працоўных, камуністы — гэта Сцярдлоў і Арджанікідзе, Калінін і Варахшылаў, якіх не менш, чым нас саміх, хваляваў лёс нашай рэспублікі. Камуністы — гэта першы наш прэзідэнт — старшыня Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта Беларусі Алесь Чарвякоў, Старшыня Савета Народных Камісараў Мікола Галадзед, вядомы партызан у барацьбе з легіёнамі Пілсудскага — Сямён Вілюга. А хто не ведае такіх адважных сыноў беларускага народа, як Васіль Корж і Кірыла Арлоўскі? Хто не чуў пра дзеда Талаша, галоўнага героя апавесці «Дрыгва» Якуба Коласа? А тысячы і тысячы жанчын і дзяўчат, якія ў небяспечныя для Радзімы дні гітлераўскага нашэсця разам з мужчынамі самаахвярна змагаліся на фронце і ў партызанскіх атрадах! Нашы савецкія жанчыны Марыя Осіпава і Алена Мазанік выканалі партызанскі прысуд над катам беларускага народа — фашысцкім гаўляйтарам Кубэ. Адна толькі падпольная маладзёжная арганізацыя, якой кіравала камсамолка Фруза Зянькова, наводзіла жах на галаварэзаў мясцовага гарнізона. Узляталі ў паветра службовыя памяшканні, палалі варожыя эшалоны з вайсковымі грузамі, з гаручым. Трыста семдзесят пяць тысяч партызан і падпольшчыкаў, не сыходзячы з роднай зямлі, дапамагалі нашаму фронту, нашай гераічнай Савецкай Арміі біць і граміць крывавае чужаземнае захопніцтва.

Беларускі народ сустракае пяцідзесяцігоддзе сваёй дзяржаўнасці і пяцідзесяцігоддзе Кампартыі рэспублікі ў росквіце сілы, у нязнанай ніколі раней прыгажосці сваіх гарадоў і вёсак.

Да нас, як гэта заведзена ў добрых людзей, прыедуць госці з усіх братніх рэспублік, якія заўсёды дапамагалі нам і ў самыя цяжкія дні вайны і не пакідалі нас у адзіноце, калі мы ўзяліся аднаўляць зруйнаваную фашысцкімі ордамі гаспадарку.

Мы пакажам нашым жаданым гасцям Брэст з вядомай усяму свету крэпасцю-Героем, мы праедзем у Віцебск і Гомель, Магілёў і старажытны Полацк. Ніколі раней яны не былі такімі прыгожымі і маладымі, як сёння! А гэта, дарагія сябры, Асінаўка, першае любімае дзіця нашай індустрыялізацыі. Першае... Як мы тады ганарыліся, як мы яго песцілі! Сваё, роднае!.. Пэты прысвячалі ёй вершы і паэмы. Потым з'явіліся сёстры Асінаўкі: Мінская, Васілевіцкая, Бярозаўская электрастанцыі, на шмат дужэйшыя. Ну, а Лукомльская, якой вызначылі сталую сядзібу на беразе чароўнага сіняга возера, дык тая будзе ўжо ўсім сёстрам сястра! Бадай, у дзесяць разоў больш магутная за Асінаўскую!

«Край наш бедны, край наш родны», як назваў Беларусь Якуб Колас у дні царскага ліхалецця, зіхаціць сёння электрычнымі агнямі, гудзе маторамі трактараў і аўтамашын. Ударнікі камуністычнай працы здабываюць з нетраў зямлі каштоўную калійную соль і нафту, выпускаюць звышмоцны корд для пакрышак аўтамашын і ткуць прыгожыя тканіны, вырабляюць найскладанейшыя станкі і высакаякасныя тэлевізары. Разумныя вылічальныя машыны і лякарствы, цэмент і кансервы, гадзіннікі і звышмагутныя аўтасамазвалы... Хіба пералічыш усё, што дае сёння сацыялістычная індустрыя Савецкай Беларусі!

Рэдакцыйная калегія, рэдакцыя і ўсе чытачы «Работніцы і сялянкі» гораха віншуюць з новай выдатнай перамогай у космасе двойчы Героя Савецкага Саюза генерал-маёра авіяцыі, дванаццатага касманаўта Георгія Цімафеевіча Берагавога.

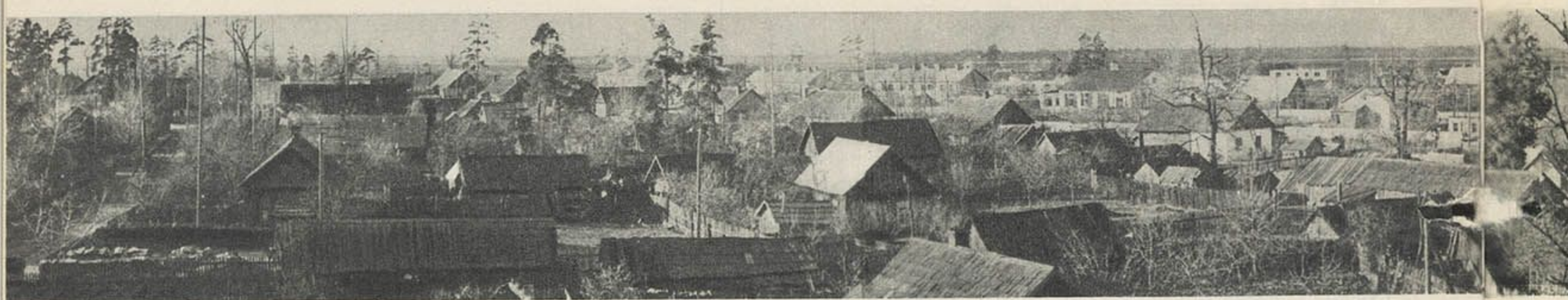
Усё, што патрэбна нам самім і што ідзе на ўзроўні лепшых сусветных стандартаў за межы рэспублікі! Праслаўляючы сваёй высокай якасцю нашу прамысловасць, нашу савецкую культуру і залатыя рукі людзей!

Людзі! Будаўнікі новага, камуністычнага грамадства. Іх воля і перакананасць. Іх любоў да сваёй сацыялістычнай Радзімы. Яны і салдаты і генералы нашай гераічнай Савецкай Арміі. Яны салдаты і генералы на вытворчасці: на заводах і ў сельскай гаспадарцы.

Людзі! Свядомыя і натхнёныя пераўтваральнікі прыроды. Яны здабылі, адваявалі ад спрадвечнай дрыгвы адзін мільён дзвесце тысяч гектараў тарфянікаў, на якіх квітнеюць багатыя нівы. Людзі! Яны працуюць у лабараторыях і вараць высакаякасную сталь, яны навучаюць нашых дзяцей і ўнукаў, лечаць нас, калі мы часам занядуемся. Высокакваліфікаваныя майстры сваёй справы. Яны ствараюць матэрыяльныя каштоўнасці, яны берагуць наш мір і спакой.

Для гэтага патрэбны вялікія веды, высокая культура. Уладзімір Ільіч добра прадбачыў наша сёння, калі патрабаваў ад усіх: вучыцца, вучыцца і вучыцца! Да Кастрычніцкай рэвалюцыі на Беларусі было нешта каля дваццаці працэнтаў пісьменных. Астатнія маглі падпісацца, калі была патрэба, толькі крыжыкамі. Мы даўно ліквідавалі непісьменнасць. Цяпер у адным толькі Мінску 13 вышэйшых навучальных устаноў і сярод іх Дзяржаўны ўніверсітэт імя Леніна.

Ленін! Яго імя ў сэрцы кожнага грамадзяніна маёй рэспублікі, у вялікіх справах усяго беларускага народа і яго Камуністычнай партыі. Яно ў задумах і планах, каб наша краіна выглядала яшчэ больш прыгажэйшай.

РАСЦІ Ё ДОБРЫ ЧАС...

Камфартабельны вялізны аўтобус імчыцца ў саўгас «10-годдзе БССР». Імчыцца — бадай, не тое слова. Ляціць — з шалыхценнем і свістам, толькі мільгацця прыдарожных дрэвы і слупы ды нясецца насустрач бліскучая стужка асфальту. Са сталіцы — на Палессе, з Мінска — проста ў пасёлак, той самы, што сорок гадоў назад узнік на лясістым востраве Сосны сярод адвечных балот, той самы — апеты вялікім Купалам у яго рэпартажы-паэме «Над ракой Арэсай».

Весела ў аўтобусе, тлумна. Гаворка ідзе пра інтэгралы і сапрамат, успамінаюцца летнія маршруты студэнцкіх будаўнічых атрадаў, гучаць смех і песні, звоніць недзе ззаду, «на камчатцы», гітара. Амаль усе пасажыры — студэнты, едуць на выхадны дзень у саўгас «10-годдзе БССР», у блізкія да іх калгасы. Жыццядарасная моладзь, ёй наканавана лёсам ісці далей, несці ў свет эстафету сваіх бацькоў і дзядоў, тых, што былі першымі ў тым балоцістым краі, камсамольцаў «з бальшавіцкім гартам».

«...НА КРАЙ БАЛОТНЫ ІШОЎ САЦЫЯЛІЗМ»

Балагол напаяў лейцы, тпрукнуў на каня.

— Вось вам і Камуна, можаце цешыцца. А я далей не паеду — і так забраўся чорту на рогі...

Хмуры быў дзядзька, той балагол. Але добра і так, што згадзіўся падвезці ад Урэчча сюды. Са Слуцка да Урэчча ехалі цягніком, з Шышчыц да Слуцка падкінуў бацька Ганны на фурманцы.

Дзяўчаты — Ганна і яе трое зямлячак — расплаціліся з балаголам, пабралі ў рукі свае

клуначкі. А куды ісці? Топчуцца на месцы — нясмелыя, вясковыя, азіраюцца. А наўкола вірыць, бы ў якім катле, — снуюць фурманкі, праходзяць атрады моладзі з ускінутымі на плячо, нібы вінтоўкі, шуфлямі і рыдлёўкамі. Скрыгочуць пілы, звоняць сякеры...

— Гэй, сімпатычныя, давайце да нас! — гукаюць да іх то адны, то другія. — А мо вам кантора спачатку трэба, то кіруйце да таго ляска!

Ім падабалася і тут, але дужа ўсё было незнаёма і нязвыкла. А ў Соснах працаваў ужо іх зямляк Дубовік, пераехаў туды з сям'ёй яшчэ за год да іх. Там, значыць, ёсць хоць адна свая душа. Паказалі ім людзі, як ісці на саўгас, — пайшлі...

— Мамачкі, стоўпатварэнне вавілонскае! — ажно ахнулі Ганныны зямлячкі, убачыўшы, што творыцца ў Соснах.

Але «стоўпатварэння» не было, ва ўсім панавалі жалезны парадок. Тут таксама ішло вялікае будаўніцтва. Адны насыпалі грэблі-дарогі, цягнуліся без канца абозы з пяском і ламачам, другія пілавалі на высокіх козлах, уручную, дошкі, ставілася адразу многа дамоў і баракаў, карчаваліся пні. У адным месцы дзяўчаты ўбачылі цэлы палатанны гарадок, там жыла ў асноўным моладзь.

Хадзілі на палявыя работы — палоць буракі і ярыну, грэбці сена, церабіць каноплі. З поля і на поле — з песнямі, на рабоце — з песнямі. Ганна рвалася працаваць на ферму, даяркай. Але паглядзяць кіраўнікі на яе шчуплую, як у падлетка, постаць, дык адразу і рашуча круцяць галавой: «Не!»

Ганну прызначылі даглядаць свіней. Хадзіла на Паляну, дзе была свінаферма, з Соняй Дубовік. Старалася з усіх сіл, а ў думках усё-такі бачыла сябе

даяркай. Праз год, у 1932 годзе, і стала ёю. Пасялілі яе ўжо ў дашчатым бараку, у якім паміж дошак быў засыпан у сцены сухі торф. Гэта быў дзявочы інтэрнат. У такім жа інтэрнаце жылі і хлопцы.

Неўзабаве Ганну прынялі ў камсамол. Вялізная тады была ў саўгасе камсамольская арганізацыя, моцная. А хлопцаў колькі — задзірыстых, смуглых украінцаў з-пад Оўруча і Чарнобыля, сарамлівых і рахманых палешукоў з-пад Петрыкава і Капаткевічаў, ветлівых і культурных пуццалаўцаў з Ленінграда.

Тут Ганна і замуж выйшла за Фёдора Навасельскага. Той прыехаў сюды яшчэ раней, у 1928 годзе, у саўгасе — з першых дзён. Насіў ваду грабарам на балота. Тэрмас літраў 25 за плечы — і гайда за многія кіламетры, а груз немаленькі, а багна калышыцца, падумаецца ўпоравень з галавой. Ступіў трохі не так — і... Вылучалі на гэтую работу самых вынослівых і адважных хлопцаў. Другі «дастаўшчык», Павел Лаўрэнцьевіч Калыска, такім жа чынам дастаўляў хлеб. Пазней, як праклалі дарогу, вазіў прадукты лодкаю па прыдарожных каналах і меліярацыйных каналах — вады ў іх было роўна з берагамі.

«ВЫРАС НОВЫ СВЕТ»

З кожным годам гаспадарка маладога саўгаса багацела. У 1933 годзе ўвялі нормы выпрацоўкі, павялічыўся ў людзей заробаток. З'явіўся ў саўгасе першы экскаватар, стаў добра памагаць грабарам. Збягаліся на яго глядзець, як на дзіва.

Усё больш падавалася балота, усё смялей хадзілі па ім трактары. Праўда, здаралася, што правальваліся «інтэры»,

толькі камінок тырчэў над дзірваном. Выцягвалі іх, запрогшы некалькі пар валоў. Пазней, як прыслалі ў саўгас першы гусенічны трактар «клейтрак», выцягваў «пуццалаўцаў» і «інтэраў» ужо ён. Але каб смялей і яму было хадзіць па балоту, гусеніцы пашырылі дубовымі плахамі. Тады ўзровень механізацыі паляводства лічыўся ў саўгасе высокім. Але якая была сіла ў тых трактараў, можна было меркаваць па тым, што яны цягалі ўсяго па адналямешнаму плугу.

Муж Ганны Нічыпараўны таксама скончыў курсы трактарыстаў, некалькі гадоў працаваў на трактары, а потым — электрыкам. Як пабудавалі першую саўгасную электрастанцыю, манціраваў на ёй абсталяванне. Магутнасць гэтай першай электрастанцыі была такая, што і пісаць няёмка — пятнаццаць кілават!

Першыя будынкі на востраве склалі з перавезеных памешчыцкіх дамоў. Потым будавалі з сапраўдным размахам, многа. У 1935 годзе паставілі першыя дзесяць двухпавярховых драўляных дамоў, разбілі вакол іх кветнікі. Хлявы і іншыя гаспадарчыя пабудовы былі аднесены падалей ад жылога масіву. Потым уступіў у строй клуб на 600 месц, бальніца, неўзабаве адчынілі рабфак. Студэнты рабфака працавалі на полі, на фермах амаль нароўні з усімі, займаліся толькі вечарамі.

Да вайны саўгас займаўся ў асноўным канопляводствам, меў свой пеньказавод. Раслі каноплі на балоце, што лес, пасля іх і збажына «аж зямлю драла», намалочвалі зерня па 20—25 цэнтнераў. Добра радзілі буракі, бульба.

Добра ўжо жылі да вайны людзі. Прыходзілі і прыязджалі цікаўныя «зблізку і здалёк»,

Фота Ул. Вяхоткі.

Намеснік сакратара
камітэта камсамола
саўгаса настаўніца
Людміла Анікевіч.

З 1922 года працуе на
Мар'інскім масіве Ге-
рой Сацыялістычнай
Працы Павел Лаў-
рэнецвіч Калыска.

Герой Сацыялістычнай
Працы Ульяна Іванаў-
на Пайграй.

каб падзвіцца на цуд на бало-
це, разносілі пра саўгас славу.

Першыя месяцы Айчыннай
вайны саўгасаўцы жылі па-ста-
рому, працавалі нават яслі. Ра-
білі ў саўгасе хто што мог,
дружна ўбралі і змалацілі
ўраджай. Пра вайну напамінала
толькі тое, што не хапала мно-
гіх мужчын — пайшлі на фронт.
Дачуліся немцы, наляцелі раз-
юшанай зграяй, пачалі арыш-
тоўваць актывістаў. Забілі тады
дзевяць чалавек, у тым ліку за-
гінуў і сын Паўла Лаўрэнецві-
ча Калыскі.

У будынку бальніцы засеў
гарнізон. Абнесліся калючым
дротам, абкапаліся траншэямі,
кожную ноч выстаўлялі ўзмоц-
неную варту — баяліся парты-
зан. А іх было ў навакольных
лясах паўночка, кожную ноч чу-
ліся на дарогах выбухі.
У 1943 годзе партызаны разгра-
мілі ў пасёлку нямецка-паліцэй-
скі гарнізон. Партызанскія зоны
злучыліся, утварыўся суцэльны
партызанскі край.

Адступаючы, гітлераўцы пакі-
далі за сабою выпаленую пу-
стыню. Быў і саўгасны пасёлак
падпален з усіх бакоў.

— Вярнуліся мы з лесу пасля
вызвалення, а замест пасёлка
толькі чатыры дамы, — успамі-
нае Ганна Нічыпараўна Навасельская. — Складвалі з агаркаў
буданы, капалі зямлянкі. Трэба
было пачынаць усё спачатку,
пачынаць жыць...

„У ДОБРЫ ЧАС!“

З першых пасляваенных дзён
узначаліў саўгас звольнены з
арміі ў запас падпалкоўнік Ці-
мафей Ягоравіч Смірноў. Шмат
аддаў энергіі і душэўнай цеп-
лыні гэты чалавек, каб умаца-
ваць саўгас, хутчэй вывесці лю-
дзей з зямлянак, пасяліць у іх
сэрцах упэўненасць у лепшым
заўтрашнім дні.

Не трэба пераказваць горкія
людскія ўспаміны. Былі ж у лю-
дзей і радасці — і тады, калі
развіталіся з апошняй зямлян-
кай, і тады, калі зноў зашумелі
нівы буйным коласам, калі ўва-
браліся ў сілу фермы.

Даярку Ганну Навасельскую
ўзнагародзілі медалем «За пра-

цоўную доблесць», а ў сорок
дзевятым — ордэнам Працоўна-
га Чырвонага Сцяга. У той год
яна на першацёлках выканала
гадавы план да кастрычніцкіх
свят, надаіўшы ад кожнай каро-
вы амаль па чатыры з паловай
тысячы кілаграмаў малака.
Крыху пазней яе сяброўка па
работе Яўгенія Літошка пабіла
Ганнін рэкорд, атрымаўшы па
пяць тысяч кілаграмаў малака
на карову.

Такі ўжо закон нашага жыц-
ця — наступнаму пакаленню ісці
далей, сягаць вышэй, павы-
шаць славу бацькоў і дзядоў.

У многіх дзесятках сем'яў ра-
бочых сыны ці дочки паканчалі
вышэйшыя навукальныя ўстано-
вы ці тэхнікумы, працуюць пе-
дагагамі, інжынерамі, агра-
намі, урачамі, юрыстамі. Вярну-
ліся ў родную школу і працу-
юць настаўнікамі Людміла Ані-
кевіч і Валянціна Прымакова.
Па суседству, у раённым аб'яд-
нанні хімічнай абароны раслін,
працуе аграномам сын аднаго з
першых камсамольцаў — Аляк-
сандр Санько, архітэктарам у
Салігорску — дачка Антона Кур'-
яновіча. Хто калі сніў, што вы-
расце паблізу такі горад, што

знойдуць у зямлі незлічоныя
багаці, што з'явіцца сярод
соснаўцаў людзі такіх прафе-
сій...

Калі я агледзеў новыя прыго-
жыя вуліцы з двухпавярховымі
дамамі, палюбаваўся будаўніц-
твам новага, на чатырыста месц
клуба (стары думаюць перадаць
пад пасялковы Дом піянераў),
агледзеў прадуктовыя, прамта-
варныя магазіны ў пасёлку і
культмаг, дзіцячыя сады, парк
і стадыён, бальніцу, аптэку,
двухпавярховую школу, мне
вельмі захацелася яшчэ раз
сустрэцца і пагаварыць з ды-
рэктарам саўгаса Мікалаем За-
харавічам Кавалеўскім, пагава-
рыць пра будучае гаспадаркі і
пасёлка. Упэўніўся — умеюць
людзі марыць, умеюць і ажыц-
цяўляць свае мары-планы!

— Вы бачылі, так сказаць,
сённяшні дзень, — сказаў Міка-
лай Захаравіч. — Прыадкрыю
вам крыху заслону перад заў-
трашнім. Памятаеце, напісана ў
Купалы? «Пашыраецца Камуна,
пашырае яслі». Пісаў пра Каму-
ну, а нібы пра сённяшні наш
дзень. Нядаўна ўвялі мы ў
строй яшчэ адзін дзіцячы сад,
усяго іх зараз тры — на 150 месц.

Каровы падоены, можна і адпачыць. На здымку:
лепшыя даяры саўгаса Фёдора Васільеўна Хаміцэ-
віч, Вольга Пятроўна Мажэвіч і Пелагея Пятроў-
на Амос.

Будзем будаваць і яшчэ. Ёсць у
нас тры лазні, дваццаць пяць
саўгасных жылых дамоў, буду-
ем яшчэ некалькі двухпавярхо-
вых, шматкватэрных. Кожны на-
ступны год будзе яшчэ па пяць-
шэсць такіх дамоў. Гаспадарка
наша высокапрыбытковая, бу-
даваць ёсць за што.

Вы бачылі стадыён? Будзем
даводзіць яго да ладу. Ёсць па-
блізу ад яго балоецістае возера
Кузьміцкае. Вады ў ім мала за-
раз, а ілу — сапрапелю — мет-
раў на шэсць. Даследаванне,
праведзенае Балотнай станцы-
яй, паказала, што ў ім 23 пра-
цэнты бялку. Пусцілі мы туды
карпа — за адзін год вырас да
800 грамаў без усякай пад-
кормкі. Будзем вычэрпваць
сапрапель зямснарадамі, ска-
рыстаем на падкормку жывёле,
на ўгнаенне, наладзім як след
рыбную гаспадарку. Заадно па-
будуем плавальны басейн, ло-
дачную станцыю, значна пашы-
рым і добраўпарадкаем у зоне
адпачынку парк імя 50-годдзя
БССР.

Паяўляюцца ў дырэктара саў-
гаса і новыя, нязвыклыя клопа-
ты. Купіла даярка Антаніна Ду-
дзік сабе легкавую машыну.
Зараз многія цярабцяць — па-
мажыце... А памагчы трудна, у
наш культмаг такія рэчы не за-
воззяцца. Дабіліся толькі, каб
павялічылі завоз матацыклаў,
тэлевізараў. Пра веласіпеды ці
мапеды гаворкі ніхто не вядзе,
іх у кожным доме па некалькі
штук.

Будзе закончана ў гэтай пяці-
годцы газіфікацыя кватэр, пра-
кладзем новыя трасы водапра-
вода, пачнем асфальтаваць да-
рогі... Клопатаў шмат!

Так, клопатаў у саўгасаўцаў
будзе яшчэ нямала — радасных,
няспынных. Бо гаспадарцы рас-
ці і квітнець без старасці яшчэ
многа, многа гадоў. 40-годдзе
саўгаса, якое святкуецца тут
разам з вялікай датай у жыцці
рэспублікі — 50-годдзем БССР і
Кампартыі Беларусі, — нібы пер-
шая ступенька, на якую людзі
падняліся, каб убачыць новыя
далягляды.

Павел МІСЬКО

Саўгас «10-годдзе БССР».
Любанскі раён.

— **В** Ось ён, наш поліэтылен... На далонях зазялі, заіскрыліся маленькія чырвоныя крупінкі-пацеркі. Яны маглі быць розных колераў, усіх адценняў вясёлкі. Але першымі чамусьці ў рукі трапілі чырвоныя. І гэта было як сімвал.

...Ёсць нешта незвычайнае, глыбока паэтычнае і хваляючае ў прасторах Полаччыны. Можна таму, што ёсць тут Заходняя Дзвіна, велічная і спакойная. Можна таму, што гісторыя тут скрыжавала свае шляхі-дарогі. А можна таму... што ёсць тут сёння На-

лі адзін аднаго, падкідалі ў паветра. такая гэта была радасць для ўсіх! Вы разумееце—поліэтылен!! Цуд-матэрыял.

Яўген Іванавіч Еўсюкоў, дырэктар Наваполацкага хімічнага камбіната, не хавае свайго захаплення і гордасці. Ён ведае цану гэтым крупінкам-пацеркам, цану поліэтылену, ведае, што сучасная электроніка і радыётэхніка, гідратэхніка, сельская гаспадарка, бытавая прамысловасць не могуць абысціся без гэтай цудоўнай пластмасы. Яна становіцца тэлевізій-

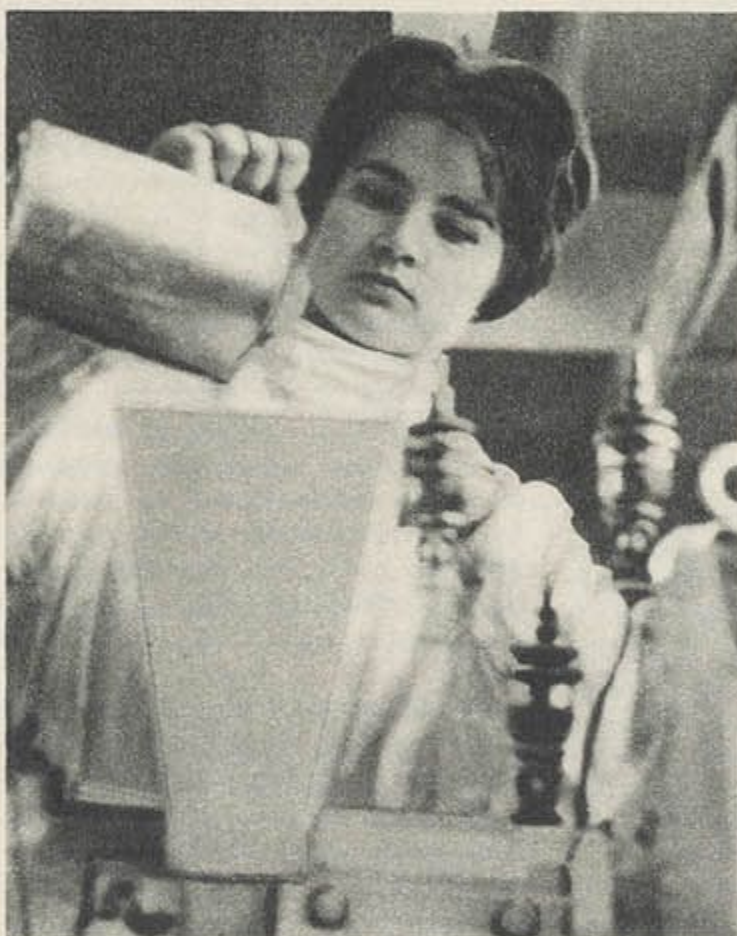
У Магілёве, на Цішоўскім пустыры, вырасла першае дзецішча беларускай хіміі—завод штучнага валакна. За 18 месяцаў, рэкордны для таго часу тэрмін, рыдлёўкамі і сякерамі, пры самай прымітыўнай тэхніцы і самым найвялікшым энтузіязме, беларускія хлопцы і дзяўчаты пабудавалі завод. Хімія ў Беларусі! Там, дзе лясы і балоты, там, дзе спрадвек і слова гэтага не чулі і не ведалі, вырасла прадпрыемства хіміі з даволі складанай на той час тэхналогіяй. І з гэтым справіліся, здолелі справіцца ледзь пісьменныя, паўгалодныя ўчарашнія батракі і дзеці батракоў. Бо будавалі яны Савецкую ўладу, будавалі сваю рэспубліку... І гучэў «Інтернацыянал», і гучэлі палымныя заклікі тых гадоў, і быў сярод іх адзін, які па сённяшні дзень застаўся не апошнім нашым заклікам: «Даеш беларускую хімію!»

...Хімічны камбінат, такі, як Наваполацкі,—прадпрыемства складанае і таямнічае. І раскажаць пра яго цяжка. Яго трэба бачыць, і бачыць не адну гадзіну, не адзін дзень. У гэтым перапляценні велізарных труб адбы-

ЧЫРВОНЫЯ

Фаіна Булава робіць апошні аналіз гатовага поліэтылену.

Галоўны шчыт упраўлення аднаго з цэхаў.

Фота Ул. Вяхоткі.

КРУПІНКИ

ваполацк, казачны, юны горад беларускіх нафтавікоў. Горад, кожная сустрэча з якім становіцца святам. І тут, у гэтым горадзе, зусім нядаўна, і года нават не мінула з таго дня—5 лютага 1968 года,—адбылася яшчэ адна, гістарычная для рэспублікі падзея—нарадзіўся беларускі поліэтылен.

— Мы ўсе разумелі: сёння апоўначы ўбачым яго, скажам: ёсць беларускі поліэтылен! І ўсё-такі хваляваліся незвычайна... А потым людзі абдыма-

ным і падводным кабелем, дренажнымі трубамаі, плёнкай над парнікамі і, між іншым, белымі празрыстымі сурвэткамі на нашых сталах. Не баіцца вады, кіслот, шчолачаў, эластычная, з выдатнымі электраізаляцыйнымі якасцямі. Цуд-матэрыял XX стагоддзя.

Цуд-горад, цуд-камбінат, цуд-матэрыял. І над усім гэтым самы вялікі цуд—чырвоныя крупінкі, што ўзыхлі на нашай зямлі.

...Даўно гэта было. У 1930 годзе.

ваюцца нейкія нябачныя воку працэсы, там звычайны бензін становіцца газам, потым газ становіцца этыленам, потым поліэтыленам. І ўсё гэта быццам бы робіцца само сабою без волі і ўлады чалавека.

І толькі потым, калі пройдзеш ад аднаго шчыта кіравання да другога, калі крыху разбярэшся ў таямніцах хімічнай «кухні», пачнеш разумець: тут на кожным кроку воля і ўлада чалавека. Тут самы дакладны, строгі рэжым тэмпературы, ціску павінен быць захаваны на кожную хвіліну, і самае нязначнае адхіленне ад яго можа стаць катастрофай для ўсяго камбіната. Тут няма чалавека, які мог бы працаваць без ведання хіміі, матэматыкі і фізікі. І само паняцце «праца» тут своеасаблівае, і шчыты кіравання толькі ўмоўна можна назваць цэхамі камбіната, бо нічога агульнага са звычайнымі цэхамі лю-

бога прадпрыемства яны не маюць. Трапляеш сюды—і, здаецца, апынуўся ў рубцы, адкуль ідзе ўпраўленне вялікім сучасным караблём: і шум механізмаў знадворку—быццам шум мора, і чырвоныя вочы-лямпачкі гараць на шчытах не міргаючы, і толькі раз-пораз чуваць прыглушаны, ледзь трывожны званок-сігнал: недзе карабель крыху адхіліўся ад курсу. Апаратчык паварочвае штосьці на адным шчыце, на другім, сігнал змаўкае, і чалавек зноў спакойна паглядвае на шчыт. «Карабель» ідзе правільна.

Вось так усё проста. І так склада-на, як толькі можа быць на вельмі адказных і нават небяспечных участках работ. Тут бензін, тут газ, тут кожную мінуту ў велізарных рэзервуарах адбываюцца такія працэсы і пераўтварэнні, якія адной толькі хіміі падуладны. А хімія, як вядома, чараўніца не толькі цудоўная, але і сва-вольная.

— Ну, а як жа на гэтым склада-ным камбінаце жывуць і працуюць жанчыны?—без такога пытання «Ра-ботніца і сялянка», вядома, нідзе абы-сціся не можа.

— Уся заводская лабараторыя цалкам аддадзена, а хутчэй за ўсё, даверана жанчынам. І знаёмства па-чынайце з яе кіраўніка, Марыі Ва-сільеўны Балыкінай. Яна—чалавек незвычайны...

З незвычайным чалавекам Марыяй Васільеўнай, на жаль, пазнаёміцца не ўдалося—у яе была тэрміновая камандзіроўка. А крыху раней у яе была тэрміновая нарада, а яшчэ кры-ху раней—нешта зноў вельмі тэрмі-новае, цяпер па грамадскай ужо лі-ніі. Чалавек яна сапраўды ўнівер-сальны і, акрамя асноўнай сваёй па-сады, вельмі, дарэчы, адказнай, мае яшчэ з дзесяткаў іншых пасадаў і гра-мадскіх абавязкаў. Але так часта і так дружна, калі размова ішла аб жанчынах камбіната, усе называлі яе імя, што абысці заводскую цэнтраль-ную лабараторыю было проста няём-ка. Хоць там і не было Марыі Ва-сільеўны... Што ж, адбылося знаём-ства з інжынерамі-хімікамі Аляксан-драй Кавалеўскай і Валянцінай Се-рабраковай, таксама па-свойму не-звычайнымі людзьмі.

Кавалеўская — інжынер-рацыяна-лізатар. У хімічнай вытворчасці не-як не гучыць гэтае слова—рацыяна-лізатар. Хутчэй інжынер-даследчык, свайго роду вучоны тэарэтык на вы-творчасці. Тэарэтык—таксама ўмоўна, бо нідзе думка даследчыка так ім-гненна не становіцца здабыткам прак-тыкі, як вось тут, на гэтых сучасных камбінатах-гігантах. Аляксандра Ва-сільеўна прапанавала сваю новую ме-тодыку вызначэння мікрапрымешкі метанолу ў этылене. Раней карыста-ліся метадкай, якая прыйшла да нас з англійскіх лабараторый, але для тэхналогіі нашага прадпрыемства яна аказалася не вельмі зручнай, і інжы-нер Кавалеўская распрацавала сваю. Яна ўзначальвае доследную групу сектара этылену, і не адна прапанова гэтай групы прынята ўжо вытворча-сцю камбіната. Высокаінтэлігентны чалавек, эрудыраваны спецыяліст.

Інжынер-даследчык поліэтылену Валянціна Серабракова—таксама вы-

датны спецыяліст сваёй справы. На-ша кароткае знаёмства з ёй адбыло-ся ў тую хвіліну, калі яна вучыла венгерскіх дзяўчат-практыкантак з го-рада Цісдэркене вызначаць ударную трываласць поліэтыленавай плёнкі. Маладзенькія замежныя практыканткі з павагай і дзявочай улюбёнасцю ла-вілі кожнае слова, кожны рух гэтай жанчыны з жывым выразным тварам. Тут пачуццё горадасці заварушылася і ў нас, выпадковых сведак гэтай сцэны. Вось так, маўляў, вучым ця-пер самі іншых, дзелімся з сябрамі сваімі поспехамі ў хімічнай вытвор-часці. Факт, як кажуць, у наяўнасці!

А жанчыны-апаратчыцы? Гэта ж вельмі адказная і аператыўная рабо-та. Ці ёсць яны тут, ля сэрца вытвор-часці камбіната?

— У нас, толькі ў нашым цэху № 1, працуюць 12 жанчын-апарат-чыц. — Іван Міхайлавіч Котаў, началь-нік цэха, называе імёны: Дзіна Ко-пцева, Ірына Перастароніна, Лідзія Смірнова... І для кожнай—сваё до-брае слова, свая кароткая выразная, і чалавечая і вытворчая, характары-стыка.

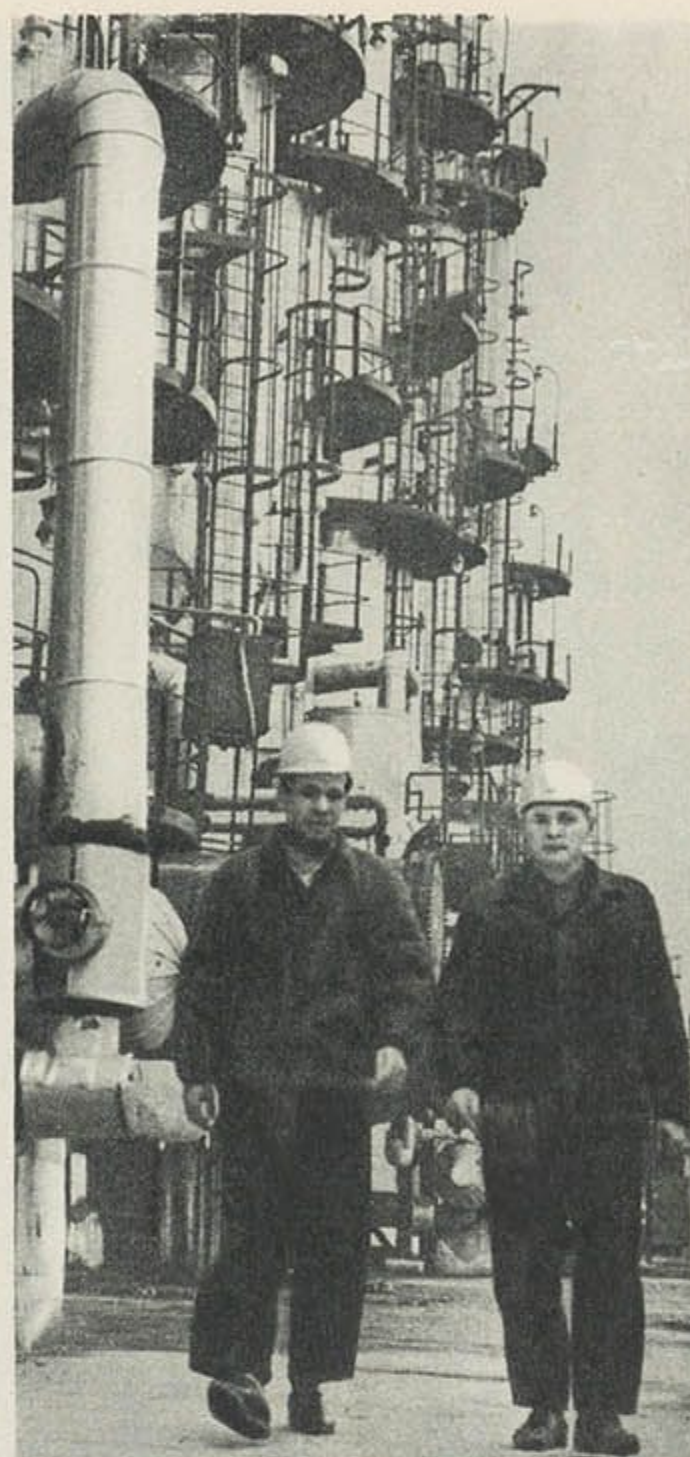
— А быў аднойчы выпадак у Дзі-ны Копцевай... Завод падаў нам сы-равіну... Пайшло вялікае выдзяленне нафталіну... Пачало забівацца шкло аднаго з апаратаў. Ён мог аказацца пустым, і тады, магчыма, была б ава-рыя ўсяго камбіната. Копцева не раз-губілася, прыняла тэрміновыя меры. Ведаецца, тут ужо не толькі аператыў-насць, тут мужнасць патрэбна!

І так у кожным цэху—свае імёны і прозвішчы—Валянціна Карсанава, Тамара Зюзелева, Маргарыта Юфера-ва, Марыя Маслава,—і ў кожным цэ-ху свае «выпадкі». Словам, жанчыны-хімікі не апошняю скрыпку іграюць на камбінаце, у гэтым можна не сум-нявацца.

...Як некалі той, першы Магілёў-скі, і гэты, Наваполацкі камбінат, быў пабудаваны ў рэкордныя тэрмі-ны. Яго будавала ўся краіна і, вядо-ма, уся рэспубліка. І зусім яшчэ ня-даўна, у канцы 1964 года, на месцы гэтых велічных гмахай расло саўгас-нае жыта. І зусім яшчэ не стары ча-лазек, дырэктар камбіната, мае та-бельны нумар 1. Ён—ветэран, ветэ-ран сярод людзей, сярэдні ўзрост якіх 27 гадоў. Тут усё поўна будучы-ні, усё дыхае будучыняй, рыхтуецца другая чарга камбіната. Радуйцеся, жанчыны, будзе вырабляцца валакно нітрон, а сыравіну для яго, для ва-шых кашмілёнавых кофт і касцюмаў, хутка дасць Наваполацкі хімічны. І людзі камбіната жывуць будучыняй, вучацца, ставяць дамы, гуляюць вя-селлі, нараджаюць дзяцей. І ўпры-гожваюць свой горад. Горад, які зу-сім нядаўна называўся толькі гора-дам беларускіх нафтавікоў. А сёння называецца і горадам беларускіх хімі-каў.

Вось як рассыпаліся крупіны, што зарадзіліся ў тых дні, калі яшчэ ствараўся першы завод беларускай хіміі—Магілёўскі завод штучнага ва-лакна. Крупіны новай прамысловасці, новай індустрыі. Хіміі, якая служыць дабру, будаўніцтву, культуры і быту чалавека.

А. УЛАДЗІМІРАВА

Ідуць беларускія хімікі... А там, у гэтых велізарных рэзервуарах, пачынаецца працэс нараджэння поліэтылену.

На практыку прыехалі венгер-скія лабаранткі. Інжынер Ва-лянціна Серабракова (на пер-шым плане справа) перадае ім свае веды і вопыт.

Беларускі танец.

Фота М. Мінковіча.

ДЫЯЛАГ

Алена ВАСІЛЕВІЧ

Жыццё вакол нас такое інтэнсіўнае, рытм яго такі імклівы, а праявы гэтакія разнастайныя, што, здаецца, нікога з нас ужо нічым не здзівіш... Новы спадарожнік у космасе? Тэлебачанне і газ у колішняй глухой падслепаватай вёсачцы? Сённяшні генерал ці прафесар — сын або дачка вясковае ўдавы ці фабрычнага рабочага?..

«Ну, дык і што за дзіва?» — вельмі часта, зусім не задумваючыся нават, паўтараем мы. Прывыклі. За 50 гадоў Савецкай улады (заваяваўшы яе ў семнаццатым, а потым не раз паліўшы крывёю свае заваёвы) прывыклі, што ўсё так і павінна быць: і электрычнасць, і спадарожнікі, і новыя гарады і сёлы, і генералы з прафесарамі — чыё, дарэчы, радаслоўнае дрэва рэдка калі прасцірала свае галіны далей вясковага выгану ці рабочае акраіны.

Успамінаецца мне, як недзе на самым пачатку 30-х гадоў дзяўчына з нашае вёскі пайшла замуж і разам з гаспадаром краўцом паехала раптам жыць у Харкаў. Божа, якая гэта падзея была для нашае вёскі! Бо ніводзін жа чалавек уявіць нават сабе не мог, дзе ён быў, той Харкаў. Пэўна ж, не бліжэй, чым на краі свету... А сёння? Сёння, пэўна, каб і на Месяц хто выкіраваўся, то не вельмі б ужо здзівіў нашу Даманшчыну: «От, навіна!..» Старэйшыя жанкі хіба толькі пабожжалі б перад тэлевізарам: хаця ж бы толькі доўга чалавек не бавіўся на тым ледзяным Месяцы, хаця ж бы дадому хутчэй дабіваўся...

Наўрад ці ўспомніла б я сёння гэты даўні харкаўскі эпізод, каб не наша слаўнае 50-годдзе, да якога мы рыхтуемся ўсёй рэспублікай. Сёння на такія ўспаміны моладзь, напрыклад, махае рукой: ат, гэтым старым («старым» — гэта значыць, ужо нам!) абы толькі дапатопныя часы ўспамінаць...

«Дапатопныя»... А нам, «старым», яны здаюцца такімі нядаўнімі, нібыта ўчора толькі адбываліся тыя гарачыя камсамольскія сходкі, якія канчаліся ніяк не раней, як за поўнач, канчаліся абавязкова песняй («Мы наш, мы новы свет збудуем!»). Як быццам ты толькі што вярнулася і не паспела яшчэ змахнуць з ног пылу пасля тых асавіяімаўскіх кросоў, якім надавалі некалі гэтак многа значэння і ўвагі. Як быццам толькі паспела пераступіць парог студэнцкага інтэрната (у вушах усё яшчэ звініць традыцыйны вальс!) і не скінула яшчэ першае ў сваім жыцці шарсцянае сукенкі — ганаровае інстытуцкае прэміі за паспяховае вучэнне. (А мо яшчэ і таму, што проста ў цябе не было чаго насіць — адзіны сацінавы сарафанчык прымільгаўся нават прафкому...)

Ах, залатыя гады галоднага і халоднага студэнцтва! Як далёка засталіся вы ад сённяшніх «ступеняў», сённяшняга дабрабыту.

Пра гэта мы ўспамінаем, гаворым і журымся ўжо дома ў Васы Фёдараўны Шабeka. У яе ўтульна і неяк асабліва пахатняму цёпла: клапатлівая, гаспадарлівая мама, дзве дачкі — адна працуе ўжо, другая — студэнтка...

А першае наша знаёмства адбылося ў інстытуце меліярацыі Акадэміі навук. Мяне і дырэктар інстытута Васіль Мартынавіч Зубец папярэдзваў (хоць і раіў, хоць і натхніў мяне добразычлівым словам пісаць пра свайго новага доктара), і сама я ўпэўнілася: пісаць пра Васю Фёдараўну Шабeka бясконца цяжка! («Пра мяне няма чаго пісаць. Я самая звычайная, такая, як усе...»)

Добра, няхай сабе будзе так: самая звычайная, такая, як усе... Але ж Васа Фёдараўна Шабeka — наша беларуска родам з Магілёўшчыны, з простае рабочае сям'і — доктар тэхнічных навук, да таго ж меліяратар — адзіная жанчына не толькі ў нашай рэспубліцы, а ва ўсім Саюзе!

У Маскве, на абароне доктарскае дысертацыі (абарона прайшла бліскава), навуковы кіраўнік Васы Фёдараўны так і сказаў ёй: «Можаце мне не дзякаваць: абаранялі і абаранілі сябе вы самі». Паважаныя, пацівія мужы навукі, як ні стараліся, не маглі ўспомніць сярод імён жанчын-вучоных ніводнага другога імя, якое папярэднічала б беларускай вучонай. У меліярацыі доктарам навук сярод жанчын першай была названа Васа Фёдараўна Шабeka.

І гэтым усё сказана! Што робіць, чым займаецца гідраінжынер па гідратэхніцы і меліяратыўных збудаваннях за сваім вучоным сталом? (А ён,

СТАРЭЙШАЯ ПАЭТЭСА

Паэтычная творчасць Канстанцыі Антонаўны Буйлы даўно ўжо знайшла прызнанне і любоў самых шырокіх колаў чытачоў не толькі на радзіме паэтэсы, але і далёка за яе межамі.

Такая шырокая папулярнасць пісьменніцы з'яўляецца натуральнай і заслужанай.

Не забудзем, што з сямідзесяці п'ятнаці гадоў больш паўвека прысвяціла Канстанцыя Буйла самаадданаму служэнню народу на ніве беларускай рэалістычнай літаратуры. Свой першы верш яна апублікавала ў «Нашай ніве» ў 1909 годзе і здабыла сабе прызнанне і павагу такога суровага і скупага на пахвалы крытыка, як Янка Купала. Народны пясняр прышоў у захапленне ад незвы-

чайна рана абуджанага да мастацкай творчасці паэтычнага даравання Канстанцыі Буйлы і прысвяціў ёй у «Нашай ніве» (№ 36) цудоўны верш «Мая думка».

Людскім смуткам і цяжкай нядоляй народнага жыцця, сацыяльным і нацыянальным прыгнётам былі навеяныя песні і вершы Канстанцыі Буйлы. Пад уплывам Янкі Купалы яна быццам неспадзеўкі ўхапіла сваім мастацкім інстынктам сацыяльнае значэнне ролі пясняра ў тым эксплуатацыйным буржуазна-абшарніцкім грамадстве. Таму так моцна гучаць у яе дарэвалюцыйнай паэзіі грамадзянскія свабодалюбныя матывы, а пачуццё самаахвярнасці ў імя шчасця народа дасягае досыць высокай ступені грамадскай самасвядомасці.

Нарадзілася Канстанцыя Антонаўна Буйла 30 снежня 1898 года ў сям'і беднага селя-

ніна ў вёсцы Барсуковіна Ашмянскага павета. Яе дзіцячыя і юнацкія гады прайшлі ў тыповых для дарэвалюцыйнай Беларусі ўмовах, якія вялікі Купала з глыбокім душэўным болям праўдзіва паназіраў у лірычным вобразе:

Потам абліта
Ніва і градка,
Наша рунь жыта
Дый сенажатка
Панскія, братнія.

Ва ўмовах частых пераездаў бацькоў з аднаго месца жыхарства на другое, у абкружэнні гора народнага, нацыянальнага і сацыяльнага бяспраўя складаліся характар і светапогляд будучай паэтэсы, яе погляды на жыццё. На яе духоўнае развіццё вялікі ўплыў меў бацька, хоць і малапісьменны, але вель-

мі разумны і ўмудраны багатым жыццёвым вопытам чалавек. «Ён быў бунтар, атэіст, — успамінае паэтэса ў сваёй аўтабіяграфіі. — Ён заўсёды падірэсліваў свае адмоўныя адносіны да бога, рэлігіі, ксяндзоў і папоў... Ён быў рэвалюцыйна настроены, свядомы грамадзянін і ўсімі сіламі душы ненавідзеў паноў і чыноўнікаў. Гэтую нянавісць да прыгнятальнікаў народа ён радна перадаў і ўсім сваім дзецям».

Першапачатковую адукацыю Канстанцыя Буйла набыла ў бацькоўскім доме, затым у вясковай школы і прадоўжыла яе, нарэшце, на настаўніцкіх курсах у Вільні. Тут яна блізка пазнаёмілася з вядомай беларускай рэвалюцыйнай Цёткай (Элаісай Пашкевіч) і, паслухаўшыся яе парады, едзе працаваць у народную школу, у ваколіцы Ліды, а потым — у Паллацкую «Беларускую кнігарню».

Але — не надоўга. Яе цягне ў Вільню, у літаратурнае асяроддзе. Прага мастацкай творчасці бярэ сваё, і юная паэтэса пачынае супрацоўнічаць у тагачасных перыядычных выданнях.

Сваім літаратурным нараджэннем Канстанцыя Буйла абавязана перш за ўсё народнай, рэвалюцыйна-дэмакратычнай паэзіі Янкі Купалы і яго чулым, глыбока бацькоўскім клопам аб маладых талентах. Дзякуючы яму яна стала пачынае друкавацца ва ўсіх тагачасных літаратурных выданнях і хутка здабывае высокую ацэнку сваёй творчасці такога патрабавальнага да сябе і другіх майстра паэтычнага слова, як Максім Багдановіч. «Канстанцыя Буйла, — пісаў ён у артыкуле «Глыбы і слаі», — абяцае развіццё ў праўдзівы асабісты талент».

У гэты перыяд п'ятнаццацігадовай паэтэса пад уплывам Янкі Купалы пачынае рыхтаваць да друку свой першы зборнік «Курганная кветка». Яна успамінае ў аўтабіяграфіі, што

«складаць і рэдагаваць кнігу ўзяўся сам Янка Купала. Ён прасіў прысылаць яму ўсё, што ў мяне ёсць, бо хацеў, каб «кніжка была найтаўсцейшая». Я падбірала вершы і адсылала іх часткамі. Купала патрабаваў яшчэ і яшчэ».

Нарэшце, у 1914 годзе, у Віленскім выдавецтве Марціна Кухты кніжка з'явілася на свет. У яе ўвайшлі сорок чатыры лірычныя вершы і два вершаваныя драматычныя абразкі. Зборнік спрыяльна быў сустрэты грамадствам, і Максім Багдановіч даў досыць высокую ацэнку мастацкіх вартасцей змешчаных у ім вершаў.

На гэтым, на вялікі жаль, спынілася на пэўны час літаратурная дзейнасць Канстанцыі Буйлы. Пачалася першая імперыялістычная вайна, а разам з ёю — пакутніцтва па бежанскіх пуцях-дарогах, спыненне дзейнасці беларускіх выданняў і літаратурных арганізацый, страта надзеі, голад і самота. Імяна ў гэтых прыкрых з'явах сацыяльнай трагедыі і трэба шукаць прычыны таго, што арыгінальны і самабытны талент Канстанцыі Буйлы, які так многа абяцаў, не змог у той час дасягнуць вярышні свайго развіцця. Праўда, яна ніколі не пераставала пісаць «для сябе». Адзін час яна выступала з вершамі ў Валакаламскай павятовай газеце (1917 год), затым час ад часу друкавалася ў даваенным «Полымі рэвалюцыі».

Найбольш актыўны творчы ўзлёт пісьменніцы пачаўся ў дні Вялікай Айчыннай вайны, калі яна, напружваючы ўсе свае маральныя сілы, адчула сябе мабілізаванай на барацьбу з ворагам, як і яе муж — абаронца Сталінграда палкоўнік Калечыц, як і яе сын — лейтэнант.

Яшчэ ледзь сціхла артылерыйская кананада на палях вайны, і гераічны народ наш толькі што прыступіў да залеч-

гэты стол, нічым, ну, рашуча нічым не адрозніваецца ад астатніх чатырох сталоў, што стаяць у аддзеле.) На гэтае пытанне Васа Фёдарэўна дае такі адказ:

— Мы працуем не за пісьмовым сталом. Наш рабочы «стол» — сама прырода.

І сапраўды. Якія падлікі водных рэсурсаў можна зрабіць, седзячы за пісьмовым сталом службовага кабінета? Як можна вывучыць заканамернасці воднага балансу — «прыходу і расход» вільгаці — сярод адных толькі, няхай сабе і акадэмічных, сцен? Нават самы просты актыўны эксперымент у галіне гідратэхнікі магчыма паставіць і правесці толькі на прыродзе!

Гэтак — эксперымент, эксперымент і яшчэ раз эксперымент! — аддадзены не адзін год жыцця. На аснове гэтага (і толькі гэтага!) напісаны ўсе кнігі — а іх ўжо чатыры — Васы Фёдарэўны па пытаннях правільнага рэгулявання воднага рэжыму рэспублікі. Гэтак прысвечана і тэма яе доктарскай дысертацыі (ёй папярэднічала 17 год напружаных пошукаў, эксперыментаў, сумненняў і творчай радасці вучонага), тэма якой фармулюецца так: «Водны баланс меліярыруемых балот».

На гэтым месцы мы робім «прыпынак». Я прашу Васу Фёдарэўну раскажаць мне і чытачам «Работніцы і сялянкі», які ў перспектыве ўплыву зробіць і як зменіцца ў выніку меліярацыі Палеская нізіна? Пытанне гэта цяпер хвалюе ўсур'ёз. І людзі недасведчаныя часам выказваюць самыя змрочныя прадказанні ў сувязі з маючай быць фронтальнай меліярацыяй нашага Палесся. Вядома, змены, і значныя, меліярацыя з сабою прынясе. Аднак навука глядзіць на іх аптымістычна.

Васа Фёдарэўна тлумачыць: меліярацыйныя работы накіраваны не толькі на асушэнне балот. Не меншую адказнасць яны нясуць і за тое, каб захаваць водныя рэсурсы. Каб рэгуляваць сток рэк... Меліярацыю можна ўпадобіць рэвалюцыі: яна ажыццяўляе карэнную перапрацоўку воднага рэжыму. Без гэтага няма меліярацыі!.. І няцяжка зразумець тых, хто любіць прыроду, для каго прырода існуе крыніцай натхнення. Сумна, ска-

Васа Фёдарэўна Шабэка.

жам, вярнуцца да вытокаў свайго маленства і не знайсці больш той, у зараслях вербалозін, рачулкі па калена, якая некалі ў дзяцінстве ўяўлялася таямнічай Амазонкай. Рачулка, аказваецца, выпрасталася ў стромкі канал... І канал гэты збудаванай нехта другі, з другой мэтай — асушыць непрыступнае балота, ад якога ўсяго толькі і карысці было, што яно пайла вашу ручаіну... Сама прырода дала чалавеку ўладу над сабой. І чалавек сам здольны не толькі мяняць, але і ўдасканаліваць, прыстасоўваць да сваіх патрэб прыроду.

Зразумела, усё гэта вельмі складана. І вельмі многае яшчэ не вывучана і не ўдакладнена. І таму ад вучоных патрабуецца: даць навуковае і, самым дакладным чынам, абгрунтаванае заключэнне, якім будзе канчатковы ўплыў меліярацыі на прыроду.

вання крывавых ран вайны, а паэтэса ўжо на поўны голас усяляла яго бяспрыкладныя ў гісторыі працоўныя подзвігі, гераізм і самаахвярнасць у мірнай стваральнай дзейнасці. Яна ўмела пры гэтым падслухаць у народа яго ўрачысты настрой, і пачуццё нягаснай радасці вышвала з ланцугоў няволі чалавека. І зусім да месца, з паэтычным тактам прыходзіць на дапамогу пісьменніцы вобраз прыроды. Ён узмацняе эмацыянальна-пачуццёвую карціну ўсеагульнага энтузіязму, што ахапіў людзей у першыя пасляваенныя дні, і яны ўстаюць перад намі жывымі і адухоўленымі ў вершы «Чуеш?»

Чуеш — шэпча калоссе аб
леце гарачым?
Чуеш — горлінка ў лесе
заходзіцца плачам?
Чуеш — бусел кляночка над
дубам кашлатым?

Чуеш — спевам вясёлым
напоўнена хата?

Пасляваенная паэзія Канстанцыі Буйлы з'яўляецца радаснай з'явай і вельмі значнай прыкметай яе творчай актыўнасці. Паэтэса сваім добрым, задушэўна-цёплым вершам адукаецца на самыя разнастайныя падзеі дня і жыцця народа — будаўнікі камунізма. Аб гэтым сведчыць значная колькасць напісанага, што ўвайшло ў апошнюю юбілейную кнігу яе выбраных твораў. Важна тое, што паэтэса не адстае ад жыцця і ўмее выхапіць з мнагастайных з'яў і падзей рэчаіснасці самае цікавае і характэрнае.

Уклад Канстанцыі Буйлы ў беларускую літаратуру па-свойму важны, і ён высока ацэнены нашым народам і нашай літаратурнай грамадскасцю.

Сцяпан МАЙХРОВІЧ

Канстанцыя БУЙЛА

Я хачу быць вечно маладой!
Шмат сплыло ў жыцці маім гадоў...
Год за годам... Зноў за годам год,
Быстрыя, як Свіслач у веснаход...
Не хачу лічыць сваіх гадоў,
І хачу быць вечно маладой.
Як жа гэта удаецца мне
Пець, як птушка тая па вясне!
Мары — як даўно ўжо калісь,
Імчаць душу ў завоблачную высь...
У сэрцы поўна непазбытых сіл,
Як маланка ўзмах нястомных крыл —
І, хоць шмат, ой, шмат прайшло гадоў,
Малодосць даўно сплыла з вадой...
Толькі моц мая гаворыць мне:
Расквітай, як кветка па вясне,
Пракладай далей свае сляды —
І — вядзі да шчасця маладых!

Гэтай пытанню быў прысвечаны і нядаўні сімпозіум, які збіраўся ў Кіеве. Ад Беларусі на гэтым сімпозіуме прысутнічала Васа Фёдарэўна Шабека.

Якія ўражання? На якім узроўні прайшла сустрэча вучоных? — Нельга сказаць, каб яна была прыкметна рэзультатыўнай... Гэта была хутчэй разведка на мясцовасці: якая рэспубліка, з прадстаўленых на сімпозіуме, якую работу вядзе ў сябе на месцы.

Якія задачы, якая работа чакае наперадзе непасрэдна самую Васу Фёдарэўну?

— Работы непачаты край... Рыхтуецца на 1969 год новая кніга. Неабходна будзе падрыхтаваць дэтальнае вывучэнне гідралагічна разліковых нарматываў... Па-ранейшаму застаецца асноўным вывучэнне ўплыву меліярацыі на водны рэжым.

Усё гэта вельмі складаныя пытанні. Яны патрабуюць вельмі працяглых назіранняў і шматлікіх эксперыментаў.

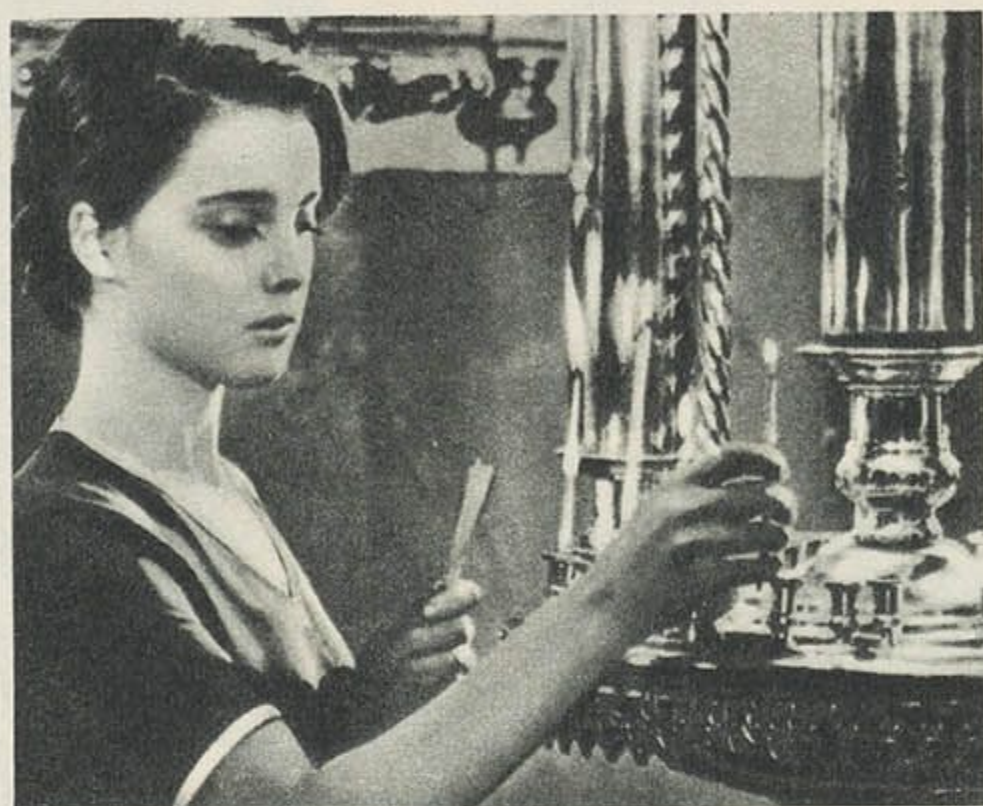
Я слухаю Васу Фёдарэўну, і мне ўспамінаюцца два супроцьлеглыя меркаванні. Чалавек — цар прыроды і чалавек — раб прыроды.

— Не, — кажа Васа Фёдарэўна, — і тыя і другія хапаюцца за край. Чалавек — ні цар, ні раб. Чалавек у прыроды — работнік, які не пакладае рук. І калі ён да таго ж аказваецца разумным работнікам — прырода ніколі не застаецца няўдзячнай да чалавека.

...Я гартую важкі том — апошнюю кнігу Васы Фёдарэўны. Формулы, табліцы, карты... Недасведчанаму чытачу яны ўяўляюцца граматай з нейкага іншага невядомага яму свету. Той жа, хто спасціг тайну душы прыроды, той за гэтымі, на першы погляд, сухімі «іерогліфамі» пачуе мудры дыялаг. І ў гэтым дыялогу адзін голас будзе належаць вучонаму — сціплай абаяльнай жанчыне...

Імя яе я паўтару з задавальненнем: Васа Фёдарэўна Шабека.

ЭКРАН

Кадр з кінафільма «Ну і моладзь пайшла».

«Ступень рызыкі» — так называецца новая мастацкая кінакарціна, створаная на кінастудыі «Ленфільм» па матывах апавесці «Думкі і сэрца» вядомага савецкага медыка, лаўрэата Ленінскай прэміі Н. М. Амосава.

— Гэтую кнігу, — гаворыць рэжысёр-пастаноўшчык Ілья Авербах, — дастаткова чыталі і хвалілі, таму я не буду тлумачыць, што іменна мяне ў ёй захапіла. Вельмі хацелася захаваць у фільме яе галоўныя вартасці: востры маральны канфлікт, данладнасць выкладання матэрыялу. Я хацеў паназаць галоўнага героя — прафесара Сядова — у хвіліну душэўнага крызісу.

У ролі Сядова здымаўся народны артыст СССР Барыс Ліванаў. У карціне заняты таксама папулярныя акцёры Ала Дзямідава і Інакенцій Смантуноўскі.

Кінематаграфісты «Ленфільма» перадаюць на суд глядачоў і яшчэ адну сваю новую работу — экранізацыю п'есы А. М. Астроўскага «Снягурачка». Фільм паставіў народны артыст РСФСР Павел Кадачнікаў. Ён жа выконвае ролю цара Берандзея. Снягурачку іграе маладая

Кадр з кінафільма «Снягурачка».

актрыса Е. Філонава. Гэта яе дэбют у кіно. У галоўных ролях здымаліся таксама С. Філіпаў, І. Губанав, С. Жарынаў.

Новая грузінская мастацкая кінааповесць «Ну і моладзь пайшла» створана рэжысёрам Рэзо Чхеідзе па сцэнарыю Суліко Жгенці. Шэсць бойкіх і свавольных хлопцаў і адна дзяўчына — галоўныя героі гэтай кінастужкі. Глядач стане сведкам пачатку іх жыцця, першых багавольных прызнанняў у каханні, першых адкрыццяў і першых расчараванняў. А потым грим-не вайна, і хлопцы ў салдацкіх шынялях пойдучы на фронт абараняць сваю зямлю і сваё юнацтва... Галоўныя ролі выконваюць Лейла Капіяні, Міхо Бурашвілі, Рэзас Берашвілі, Гоча Ломія, Нугзар Багратыёні, Томаз Тапарая.

Убачаць глядачы і новую армянскую мастацкую кінастужку «Жыў чалавек». Аўтары сцэнарыя — Г. Аракелян, А. Араксманян і А. Дарбні, рэжысёр-пастаноўшчык — Ю. Ерзнян.

Фільм расказвае пра жыццё таленавітага ўрача.

У галоўнай ролі здымаўся папулярны армянскі акцёр Армен Джыгарханян.

Р. КАПЛЯ

Кадр з кінафільма «Жыў чалавек».

Кандрат ЛЕЙКА

Беларускія тыпы

Мал. Ю. Пучынскага

ТАКЛЮСЯ-СУХОТНІЦА

Апавяданне «Таклюся-сухотніца» было надрукавана на старонках газеты «Наша ніва» яшчэ ў 1912 годзе. Аўтар яго Кандрат Лейка—сам селянін па паходжанню (біяграфічных звестак пра яго не захавалася) працаваў настаўнікам на вёсцы і добра ведаў пакутлівае жыццё дарэвалюцыйнага селяніна, і асабліва сялянкі. Прапануем нашым чытачам апавяданне Кандрата Лейкі.

АЖ ЖАЛЬ бярэ, як узглянеш на Таклюсю: худая — адны косці, твар асунуўся, пазелянеў, вочы заваліліся глыбока пад лоб, грудзі высахлі, рукі цялёпаюцца, як шчэпкі, — хоць у труну кладзі.

— Сухотніца! — кажуць людзі, з жалем глядзячы на Таклюсю: і ў чым толькі яе душа дзержыцца?

Запаўшыя ў падлоб'е глыбока вочы, смутны задумчывы твар, зморшчаны лоб і моцна сціснутыя вусны — усё гэта яўна дасвячае, што ў сваёй душы Таклюся носіць нейкую вельмі дакучную думку, ад каторае яна ніяк не можа адвязацца і каторая кіруе ёю, куды захаца. Ад гэтай дакучнай думкі, што, як п'яўка, смоча яе сэрца, яна, мусі, і высахла.

Якая гэта думка апанавала Таклюсіным сэрцам і ссушыла яе самую, — аб гэтым мы даведаемся потым, пачакаўшы крыху, а цяпер паглядзімо, як жыве наша сухотніца.

Хоць на ўзгляд Таклюся паказваецца шчуплаю і благою, але на ўсём сяле лічыцца першай работніцай, вельмі здатнай да ўсякай гаспадарскай справы.

Кожны дзень яна ўстае яшчэ дзе да пёння і з пацерамі прымаецца за работу: гатовіць страву для сваёй сям'і, прадзе кудзелю або шые дзецям сарочкі ды нагавічкі. Уецца ў сваёй цёмнай хатцы, як пчолка ў вулейку; і за што ні возьмецца, работа ў яе проста кіпіць і спорыцца.

Нудна гудзе ў Таклюсіных руках пузатае верацяно, трашчыць у печы, разгараючыся, удушлівы ядловец, храпуць на запечку пад старым радном заснуўшыя хлопцы, а над гэтымі галасамі, як звон над кірмашным гоманам, нясуцца поўныя жалю, поўныя надзеі і цёплага чуцця словы Таклюсіных пацераў: «Ёзу добры, божа міласцівы! Змілуйся над намі, людзьмі нямоцнымі, адпусці нам нашы цяжкія грахі і адкрый нам сваю святую волю...»

Зімой Таклюся дагледзіць як найлепей сваю худобу — кароўку і воўкаў, накорміць упару авечак, зазаве ў хату азябшых парасятка і абягрэе іх пад запечкам, а затым не забудзе і сваіх хлопчыкаў: таго да школкі выправіць, улажыўшы яму ў радняну торбачку кавалачак хлеба ды дзве-тры бульбачкі, другога пашле да панскага двара на падзённую работу, каб зарабіў які-небудзь грош, а самых маленькіх, што яшчэ на запечку сядзяць без нагавіц, пазабавляе і ўпару накорміць-напоіць, а калі трэба, то крыху і прыстрашыць...

Улетку, управіўшыся каля хаты, Таклюся з усходам сонца спышыць на поле

жаць. Перш яна жне сабе, а потым, як падгоніць свой каснік да палавіны палеткаў, наймаецца да багатых гаспадароў або да панскага двара, каб зарабіць сабе крыху грошай на розну патрэбу.

Усюды — ці на сваёй, ці на чужой постаці, Таклюся ў рабоце перша; ніхто не ўмее гэтак хутка і роўна жаць, як яна; ні ў кога сноп не выйдзе гэтакім тугім, і зграбным, як у яе.

— Не жне, а грае! — кажуць людзі, зайздросліва глядзячы на Таклюсіну работу.

У рабоце Таклюся мала гаворыць, больш маўчыць і аб нечым усё думае. Якая думка ляжыць у яе на сэрцы, ніхто не ведае, але па яе вачах і па твары ўсякі можа дагадацца, што думка гэта вельмі цяжкая і неадвязная. Іншы раз у Таклюсі зразу апускаюцца рукі, серп падае на зямлю, плечы выпрастоўваюцца, і яна, уставіўшы ўперад у сінюю імглу свае запаўшыя вочы, пачынае горка плакаць; і слёзы буйнымі круглымі каплямі коцяцца з яе вачэй на калючае ржышча...

— Бог з табой, Таклюська, чаго ты плачаш? — дапытваюцца жанкі.

— Ах, мае вы сястрынкі, — адказвае яна, — як жа мне, бяздоўнай, не плакаць... Чым мае сіроты будучы жыць, як я памру? Па аднаму загону зямлі, і таго кожнаму не хопіць, а запасу ў гаспадарцы няма ніякага... Прыйдзецца ім, бедным, з торбай па свеце ісці... божа мой!...

Як толькі пройдуць гэтыя, нет ведама скуль нахлынуўшы, цяжкія, журлівыя мінуты, — Таклюся зноў бярэцца за сваю работу, і зноў людзі дзіваюцца, як яна хутка і зграбна жне...

Працавітая і надта разумная кабета Таклюся, але не даў ёй бог добрай долі. Вельмі рана, чуць не на парозе жыцця, спаткала яе няшчасце. Як толькі выйшла замуж, а гэта было на васемнаццатым року яе жыцця, зараз па шлюбe, пан паслаў яе гаспадара на віціну, плыты сплаўляць па Шчары ад Слоніма да Прусаў.

У той рок якраз надта рана пачалася зіма; ужо на крыжа дуў з поўначы востры вецер і злятаўся снег, а з пакроў пачалі замярзаць рэкі. Плыты па Шчары плылі ціха, з задзержкай і прыплылі на месца не ў той тэрмін, што трэба было паводле дагавору. За гэту няспраўнасць ціхун абвінаваціў Таклюсінага гаспадара і, каб скараць, звялеў пасадыць яго на тыдзень у лядоўню і кожны дзень, разлажыўшы на аполку, секчы розгамі ў тры навароты. Гаспадар ледзьве жывым вярнуўся дамоў і хоць пасля гэтага жыў яшчэ доўга, але работніка з яго добрага ўжо ў гаспадарцы не было: ён больш усяго ляжаў на печы і стагнаў ад ламоцця, што гнула яго ў дугу і крышыла яму рукі ды ногі. І ўсю работу па гаспадарству прышлося вынасіць на плячах адной Таклюсе...

Пайшлі дзеці. Тут зноў бяда: слабейшыя ўміралі, трэба было хаваць, а лепшанькіх і дужэйшых, як толькі падрасцалі, зараз забіралі ў салдаты, на царскую службу; і зноў Таклюся-сухотніца асталася адна на гаспадарцы і павінна была ўсюды сама паспяваць: і ў доме, і ў полі, і на агародзе. Цяжкая доля, але што зрабіць? Паплача кабета, патушыць, пажаліцца людзям на сваю нядолю і зноў бярэцца за работу — ідзе жаць, грабіць сена або малаціць.

Кожны чалавек, якое б ні было цяжкае і цёмнае яго жыццё, заўсягды можа знайсці ў ім дзеля сябе нешта такое, што хоць на адну хвіліну асвеціць і сгрэе яго сэрца. Быў гэты божы дар і ў Таклюсі: яна надта любіла лес, сіне неба і ўсю красу божлага свету. Вясной, як толькі што распускацца дрэвы, яна выйдзе сабе з сваёй хаты, абапрэцца каля варот на плетнік і доўга-доўга любуецца маладым, адно што распусціўшымся ляском, што расце за сямом, недалёчка ад сялібы, або з вялікім напружаннем слухае спевы салаўя ці кукаванне зялёўкі. Стаіць Таклюся, зачаравана красой маладой вясны, стаіць, не шавеліцца, як прыкаваная, і ніяк не хочацца ёй адарваць вачэй ад маладога зялёненькага лясочка і ісці ў курную цёмную хату... Іншы раз гэта любаванне веснавымі чарамі вызывае ў Таклюсі смутак і канчаецца слязамі. Глядзіць сухотніца на зялёны лес, на сіняе неба і абліваецца горкімі слязамі.

— Чаго ты, Таклюська, плачаш? — пытаюцца ў яе суседкі.

— Ой, жончкі, не магу вытрымаць, ад цяжкага жалю сэрца рвецца на кукі... Глядзіце, колькі на свеце ёсць красы, радасці, ласкі і іншых божых дароў, а людзі спавіты жалем, як поле туманам увосень, замучаны горам, цяжкаю бядою ды розным здзірствам... Гаспадар мой замучаны ўмірае: вунь Макрына, Кароцькава дзяўчынка, ляжыць колькі лет хвора, без ног; у дзеда Якуба стараста прадаў апошніх авечак за няўплату падатку... Куды ні ўзглянеш — усюды плач, слёзы, крыўда, знішчэнне. Людзі, як ваўкі, душаць адзін другога. Дужэйшы, каб мог, гатоў слабейшага ўтапіць у лыжцы вады...

— Божа мой! Дзе ж праўда, любоў, ласка і радасць... — І зноў запаўшыя вочы Таклюсі напаўняюцца горкімі слязамі...

Сама Таклюся не адукавана — не ўмее ні чытаць, ні пісаць, але ў другіх людзях адукаванне надта высока цэніць і з усіх сіл стараецца, каб сваіх дзетак давесці да розуму і зрабіць іх пісьменнымі. Як адно што падрасце каторы яе хлопчык, яна на апошні грош справіць яму лапцікі, пашые сярмяжку і пашле да школьніка з наказам:

— Глядзі ж, сыноч, слухай там настаўніка і добра вучыся, ды будзь асцярожны, каб чым не прашкапіцца.

Апрыч таго, яна вельмі любіць слухаць чытанне і часта вечарамі загадвае сваім хлопчыкам уголос чытаць ёй розныя гісторыі.

— Пачытай мне, сынку, трошкі, бо надта мяне нуда апанавала: можа, крышку развеецца мае чорныя думкі...

Адзін хлопчык, запаліўшы лучыну, свеціць, а другі бярэ кніжку і пачынае чытаць... Таклюся прадзе кудзелю і слухае. Але каб добра чуць, што хлопчык чытае, ёй трэба надта моцна напругаць слух, бо енк і стогны хворага гаспадара, лежачага на печы, ды завыванне на дварэ мяцеліцы перасільваюць і глушаць слабы голас чытача.

Вот кончыў хлопчык чытанне, звярнуў кніжку і заціх. Таклюся і кажа:

— Здаецца, я вельмі добра слухала, як ты, сынку, чытаў, а зразумець усяго ніяк не магу: у гэтым тваім чытанні ёсць многа чаго цёмнага...

— Ты не сцікавіла ўсяго, — адказвае сын.

— Скажы ж ты мне, сыноч, — дапытваецца далей маці, — ці не растлумачваў вам у школцы настаўнік або бацюшка, чаму гэта нідзе няма кніжак, надрукаваных нашай мовай, той, што вось мы гаворым з табою?..

— Яны кажуць, што наша мова мучыцкая: яе трэба забываць; у школцы нам не пазваляюць гаварыць па-нашаму. Калісь я перад вучыцелем абмыліўся і ў расказе замест «кусок» сказаў па-нашаму «кавалак». Настаўнік стаў кпіць з мяне і назваў «лапцем». Хлопцы доўга смяяліся...

Больш у гэты вечар нічога не гаварылі. Патушылі лучынку і ляглі спаць. На дварэ, пад вокнамі, усю ноч круцілася і выла, як адурэўшая, мяцеліца, а на печы цяжка стагнаў хворы гаспадар.

У гэту ноч Таклюсе сніўся вельмі цяжкі і страшны сон. Ёй паказалася, што каваль Пранук перавярнуўся ў чорта, вырас ад зямлі да самага неба і ў сваіх вялізных ручышчах дзяржыць вялізныя абцугі, нагрэтыя ў гарне да чырвацення. Лапамі гэтых абцугоў каваль абшчаміў цэлую грамаду людзей і душыць іх, прыпёкаючы так, што аж цела ў небаракаў шыпіць і збягаецца ў пузыры... Тут Таклюся надта спалохалася і раскрыла вочы.

— Згінь ты, мара, прападзі! — шаптала яна, жагнаючыся, і больш ужо ў гэту ноч не змагла заснуць...

У нашых людзей ёсць шмат яшчэ чаго нявытлумачанага і вельмі загадкавага. Іншы працаўнік жыве ўсё сваё жыццё ў бядзе, не бачыць праз слёзы божлага свету, у нудзе плавае, у жалю захлябаецца; здаецца, глядзячы на гэтага ўбогага чалавека, што ў душы яго апыры думкі аб працы ды пракляцця на сваё цяжкае жыццё больш нічога няма. Але не: часта бывае, што ў глыбокіх тайніцах сэрца гэтых забітых людзей жывуць вялікія мыслі і чуцці, абхватаючыя сабою долю ўсяго народа з усімі яго няўзгодамі і пажаданнем.

Вот гэтакія і Таклюся: жыве ў бядзе ды ў цемнаце, працуе, як вол пад ярмом, а мыслямі абыймае жыццё ўсяго свайго народа і хоча разгадаць усе тайніцы яго долі і ведаць яго будучыню.

Перад Таклюсяй цяпер неразгаданая загадкаю стаяла тры цікавых пытанні:

Першае: калі паміж людзьмі будзе праўда?

Другое: ці дадуць калі-небудзь беднякам зямлі?

Трэцяе: калі ўсім людзям пазволена будзе вучыцца і маліцца на сваёй роднай мове?

Гэтыя тры пытанні вострым клінам забіліся ў галаву Таклюсі, і яна ніяк не можа ад іх адвязацца. Як цені, яны ўсюды ходзяць за ёю і просяцца на разгадку.

— Каб найшоўся які-небудзь мудрагель, — гаворыць яна сваім суседкам, — і растлумачыў мне ўсё гэта як трэба, можа ў мяне палягчэла б на душы, а то надта цяжка.

І як толькі сустрэне Таклюся якога-небудзь старога жабрака ці пісьменнага старца — зараз закліча іх да сябе і пачынае дапытвацца, калі людзям будзе лепш жыць на свеце. На гэта Таклюсіна пытанне адны маўчаць і цяжка ўздыхаюць, а другія гавораць надта многа, але яшчэ ніхто сваёй адповеддзю не прывеў яе да поўнага здавалення.

Вучаніца і настаўніца—два Героі Сацыялістычнай Працы.
Ніна Іванаўна Маёрава і Праскоўя Васільеўна Балюнова.

Фота Ул. Вяхоткі.

РАСКАЖЫЦЕ, МАГАМ...

КАБ ВЕДАЛІ

Упершыню з Праскоўяй Васільеўнай Балюновай я сустрэлася летам на беразе Чорнага мора ў Сочы.

Быў чэрвень.

Да нас у санаторый «Беларусь» прыехала дэлегацыя з Бельгіі. Прыехала, каб даведацца, хто адпачывае ў савецкіх санаторыях тут, на Каўказе, сустрэцца з гэтымі людзьмі, пагутарыць з імі.

Сабраліся ў клубе.

У вялікую залу прыйшлі некалькі чалавек адпачываючых і, чаго грахі таіць, раз-пораз кідалі сумныя позіркi на расчыненыя шырока вокны. Свяціла сонца, а за паркам, за белай шырокай эстакадай лесвіц, шумела мора і клікала, клікала да сябе...

Госці задавалі пытанні, гаспадары адказвалі.

— Я прыехала з калгаса «Беларусь» Добрушкага раёна, — гаварыла пажылая жанчына з зоркай Героя і ордэнам Леніна на грудзях. — Нас тут двое з аднаго калгаса, я і мая вучаніца Ніна Маёрава. Мы абедзве даяркі, Героі Працы. Пуцёўкі атрымалі бясплатна.

Коротка, немнагаслоўна. Відаць, многа гаварыць яна не прывыкла ды і не хацела. Скажаўшы сваё, ужо сабралася была пайсці і сесці на месца, каб выйшлі другія, каб другія гаварылі. Як раптам адзін з бельгійцаў задаў пытанне. Перакладчык пераклаў:

— Раскажыце, мадам, пра сябе.

Яна паглядзела на бельгійца ўважліва, быццам прыкідваючы, ці сапраўды яго цікавіць яе жыццё, ці задаў ён сваё пытанне так сабе, абы спытаць. І, рашыўшы для сябе і ўжо звяртаючыся да яго аднаго, стала гаварыць:

— Маё жыццё звычайнае. Лёс мой падобны на лёс тысяч беларускіх жанчын майго ўзросту, але... я раскажу. Каб ведалі.

І яна пачала свой расказ.

— Муж мой пайшоў з дому ў сорак першым, Радзіму абараняць. У сорак пятым, у пачатку мая, загінуў пад

Берлінам... Асталася я з трыма малымі дачушкамі. Малодшая, Раіска, так ні разу бацьку і не ўбачыла. Хаты не было, спалілі фашысты. Не толькі маю, усю вёску нашу спалілі. Толькі коміны голыя тырчэлі. Цэлая вёска адных комінаў. Не дай бог нікому такое і ў сне бачыць. Выкапалі мы зямлянкі два метры глыбіні. Накрылі абгарэлымі бярвеннямі, сталі жыць. Ні кароў не было, ні свіней, ні коней... Усё вывезлі, знішчылі фашысты. Як пачынаць жыццё з нічога? Дала нам дзяржава чатырнаццаць першацёлак на развод. Я іх даглядаць пачала. Не было чым карміць... Неяк кармілі. Дачакаліся ад іх прыплоду. Зімой ацяліліся нашы першацёлкі. І радасці было і гора—дзе падзецца з цяляткімі? Вельмі ж баяліся, каб яны не памерзлі. Забрала я чатырох цялятак да сябе ў зямлянку. Астатніх таксама па зямлянках разнесла. Так і зімавалі. Падаю, бывала, каровак і з малаком па зямлянках бегаю, цялятак паю, будучы калгасны статак...

Яна спынілася, падумала, што многа, відаць, ужо нагаварыла, можа нецікава яе слухаць. Але, убачыўшы вялікую ўвагу на твары гасцей, дадала:

— Адукацыя ў мяне невялікая, літры малака палічыць магу. Не ведаю, кім бы стала ваша бельгійская жанчына, апынуўшыся ў такім становішчы ў вас, у Бельгіі, кім бы сталі яе дзеці. Мае дзве дачкі настаўніцы. Ну, а я—таксама не апошні чалавек у калгасе.

Як мы жывем цяпер? Прыедзьце да нас, паглядзіце. У любую хату зайдзіце, і кожны вам скажа—добра жывем.

КАЎКАЗ

— Вам Крупіцы трэба? Вунь яны. — Мой спадарожнік Канстанцін Яфімавіч Ледзін паказаў рукою крыху ў бок ад дарогі. Намеснік галоўнага ветэрынара ўрача раёна, ён ехаў у суседні калгас па сваіх лекавых справах і па дарозе «падкідваў» мяне да «Беларусі». — Не вёска, а Каўказ у мініяцюры. Яры там... Ды самі пабачыце.

Вёска ўся ў садах, у зеляніне, якую восень дзе пазала-діла, а дзе і падрумяніла ўжо.

Дабротныя дамы пад шыфернымі дахамі, тэлевізійныя антэны над імі. Воддаль—новыя жывёлагадоўчыя памяшканні таксама свецяць на сонцы шыферам.

І пазней, калі я сустрэлася са старшынёй калгаса Сцяпанам Панцэлевічам Варэнікавым, і калі павазіў ён мяне па вёсцы і навокал яе, убачыла я выдатны механізаваны ток з транспарцёрамі і зернесушылку, што сушыць па восем тон зерня за гадзіну, новую лазню гарадскога тыпу, воданепорную вежу. Паказваў мне старшыня водаразборныя калонкі ля хат калгаснікаў: чатыры кіламетры труб праклалі па вуліцах, не трэба ўжо цягаць вадзю з глыбокіх калодзежаў—націсні на ручку, і набяжыць тае вадзі, колькі табе трэба. Механічная майстэрня працуе на трыццаць рамонтных месц у год, рамонтнае калгаснае машыны. Не капітальна: капітальна рамонтнае «Сельгастэхніка», а так, дзе што падлатаць трэба, дык ужо не пад адкрытым небам робіцца гэта, і станкі неабходныя пад рукамі ёсць. А пасля працы—калі ласка, мыйся пад цёплым душам, каб чыстым дадому вярнуцца. Бензакалонкі паставілі запраўляць свой аўтапарк. Кароўнікі, цялятнікі—з поўнай механізацыяй.

Усё, пра што ідзе тут гаворка, ужо даўно ёсць у другіх калгасах, а ў «Беларусі» пабудавана толькі за апошнія два гады—падарунак да юбілею рэспублікі і Камуністычнай партыі Беларусі. І таму новы старшыня так ганарыцца гэтым. Усё зроблена пры ім.

У некалькіх месцах вёска перарэзана глыбокімі рвамі, па дне імчыць хуткая плынь. Вада з шумам пераліваецца, цурчыць, трапляючы на перашкоду: на камень або на карань дрэва, што вымыла яна з зямлі. У высокіх крутых берагах гэтыя ручаі сапраўды нагадваюць імклівыя рэчкі Каўказа.

Калі зайшла гаворка, што Крупіцы называюць Каўказам—старшыня не здзівіўся. Але затое раскажа пра сваю заповітную мару: пабудова трохкаскадную плаціну.

— Тут усюды крыніцы б'юць,—гаварыў ён, паказваючы на месца, дзе, на яго думку, павінна быць плаціна.—Запоўняцца гэтыя равы чыстай вадой, рыбу развядзем, і такое хараство будзе навокал, што ніякі Каўказ з намі не зраўняецца...

Добра, калі ў чалавека ёсць мара, ёсць што здзяйсняць.

НАТАШКА

Мама Рая пайшла ў школу, бабка Параска на ферме, а мы з Наташай асталіся дома. Наташка ўжо вялікая, ёй два з палавінай гады.

— Пакажы мне каровак,—просіць яна і падае мне кніжку.

Гэтую кніжку «Влтава» Карэла Пліскі прывезла яе мама з Чэхаславакіі, калі ездзіла туды разам з іншымі настаўнікамі-турыстамі.

Я гартаю кніжку, мне ўсё трапляюцца фота старажытных замкаў.

— Няма каровак,—кажу я.

— Шукаць не ўмееш,—пярэчыць Наташка.

Яна бярэ кніжку і адразу адкрывае там, дзе на фота—ферма, а на ферму ідуць каровы...

Стукаюць веснічкі. Наташка бяжыць да акна. А там ужо ўсміхаецца ёй мама.

Мама прыносіць газеты і пісьмо. Пісьмо ад таты. Кожны дзень прыходзяць ад яго пісьмы. Ён афіцэр, і хутка яны паедуць да яго і будуць жыць разам, як тады, калі ён быў настаўнікам матэматыкі і жыў тут. Тата яе добры матэматык. Ён і цяпер вучыць, толькі не дзяцей, а салдат.

А ў інстытуце тата з мамай былі мушкетёрамі. Наташка не можа выгаварыць гэтае цяжкае слова, а фатаграфія, дзе тата з мамай у белых прыгожых касцюмах, са шпагамі, Наташка ведае, дзе ляжыць. Там тата глядзіць на маму і смяецца. Напэўна, яму было вельмі весела глядзець на яе...

Наташка любіць разглядаць фатаграфіі. Але ў бабкі ёсць такія, якія яна хавае ад унучкі, і іх можна паглядзець толькі тады, калі ў іх дома госці. Наташка хітрая. Яна ўсё разумее і спадзяецца, што сёння такі дзень. І не памыляецца. І, заспеўшы момант, калі бабка Параска ўжо крыху адпачыла пасля ранішняй дойкі, просіць паказаць «тыя» фота. Бабка не адмаўляе. І Наташка першая садзіцца да стала.

З кожнай фатаграфіяй у чалавека звязаны ўспаміны. А гэтыя фота—асаблівыя, і ўспаміны таксама асаблівыя.

На фота—дэлегаты XXIII з'езда КПСС. Праскоўя Васільеўна Балюнова стаіць ззаду Аляксея Мікалаевіча Касыгіна.

— Як сфатаграфавалі—члены ўрада сталі віншаваць нас. Аляксей Мікалаевіч паціснуў маю руку і спытаў: «Кім вы працуеце?»—Даярчай, кажу я. А самой так няёмка стала, што рука ў мяне шурпатая. Гэта мы буракі перад ад'ездам нажамі секлі, рэзка сапсавалася. І спытаў тады ў мяне Касыгін: «Скажыце, толькі чэсна, ці палепшылася жыццё калгаснікаў хоць трошкі?»—А як жа, кажу! Зарабляем мы добра, і адной толькі вуліцы, дзе я живу, трыццаць тэлевізараў купілі. «А доўга яшчэ рукамі?»—спытаў ён.—Рукамі, адказваю. Ён спахмурнеў. «Трэба электрычнасцю даць. Толькі электрычнасцю»... Пра сям'ю, пра мужа распытаў. Усё я яму расказала... А вось на гэтым фота я каля Гагарына стаю. Так яго шкада, так шкада, што і сказаць не магу...

Вечарам мы з Наташай ідзем на ферму. Наташцы вельмі спатрэбілася тэрмінова бачыць бабку, і яна ідзе да яе, хоць дождж зноў пайшоў і ідзе ўсё мацней і мацней.

Бабка доўга кароў, а Наташка глядзіць і слухае, як у даёнку цуркае малако. У новым кароўніку, у які праз тыдзень перавядуць статак, будзе не так цікава, там электрычнасць будзе даць.

А тут цікава. І сяброў у Наташкі многа. Вось насупраць бабчыных стаяць кароўкі цёці Надзі Ліпавай. А да іх памагае яе дачка Тамара. Тамара сяброўка Наташкі і вучыцца ў шостым класе. А ў новым кароўніку Тамара не будзе памагаць маці. Там усё за ўсіх будзе рабіць электрычнасць.

Вартаўнік Віктар Шляхтаў забірае бітоны, у якія надаіла бабка малако. А ля кароўніка ўжо чакае малакавоз, які ў момант перакачвае малако ў свой вялізны бак. Наташка і азірнуцца не паспела, як бітоны сталі пустыя. Яна крыўдзіцца.

У кароўніку цёпла. Каровы палеглі, мусіць, яны захацелі спаць. Хоча спаць і Наташка.

СХОД

У нядзелю ў новым калгасным клубе быў урачысты сход. Старшыня калгаса рабіў даклад, падводзіў вынікі сельскагаспадарчага года. Вынікі выдатныя: усе асноўныя сельскагаспадарчыя работы завершаны, планы на дзевяць месяцаў выкананы. Адзначалі лепшых калгаснікаў. Ніну Іванаўну Маёраву, якая надаіла за дзевяць месяцаў па 4124 кілаграмы малака ад каровы, Праскоўю Васільеўну Балюнову—4022 кілаграмы, Ірыну Пятроўну Балюнову—3904 кілаграмы—занеслі на калгасную Дошку гонару. Кожнае прозвішча зала сустракала дружнымі воплескамі.

Праскоўя Васільеўна ў прэзідыум не пайшла. Яна сядзела ў зале побач са сваёй старэйшай дачкой Еўдакіяй. Муж Еўдакіі—камбайнер. І калі старшыня сказаў, што першае месца сярод камбайнераў заняў Міхаіл Бондараў—Праскоўя Васільеўна ціхенька паціснула дачцзю руку.

— Малайчына Міша.

— Летам на ўборцы Коля часта бацьку падмяняў,—шапнула дачка.

І Праскоўя Васільеўна разумее гонар Еўдакіі, матчына гонар. Старэйшы ўнук Валодзя ў рачным вучылішчы ў Гомелі вучыцца. Шурык яшчэ ў першы клас ходзіць. Гэта дзеці Еўдакіі. Двое Верыных, сярэдняй дачкі, што ў Крычаве настаўнічае, яшчэ таксама школьнікі.

Багатая бабка, шэсць унукаў мае.

А з залы да стала прэзідыума ўсё ішлі і ішлі калгаснікі: то значок «Выдатнік сацыялістычнай сельскай гаспадаркі» атрымаць, то ганаровую граматы, то граматы калгаса. А 250 чалавек атрымалі грашовую ўзнагароду. Іх прозвішчаў не называлі: доўга чытаць. Сказалі толькі, што пасля ўрачыстай часткі ў фойе клуба будуць сядзець чатыры касіры...

Потым былі выступленні самадзейнасці школьнікаў, танцы, шырокаэкранны кінафільм.

Праскоўя Васільеўна глядзела, як танцавала моладзь, і думала: не, не «трошкі» палепшылася жыццё калгаснікаў. Яно зрабіла такі вялізны крок наперад, што і расказаць цяжка.

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

СЯРОД ЛЮДЗЕЙ СВАІХ

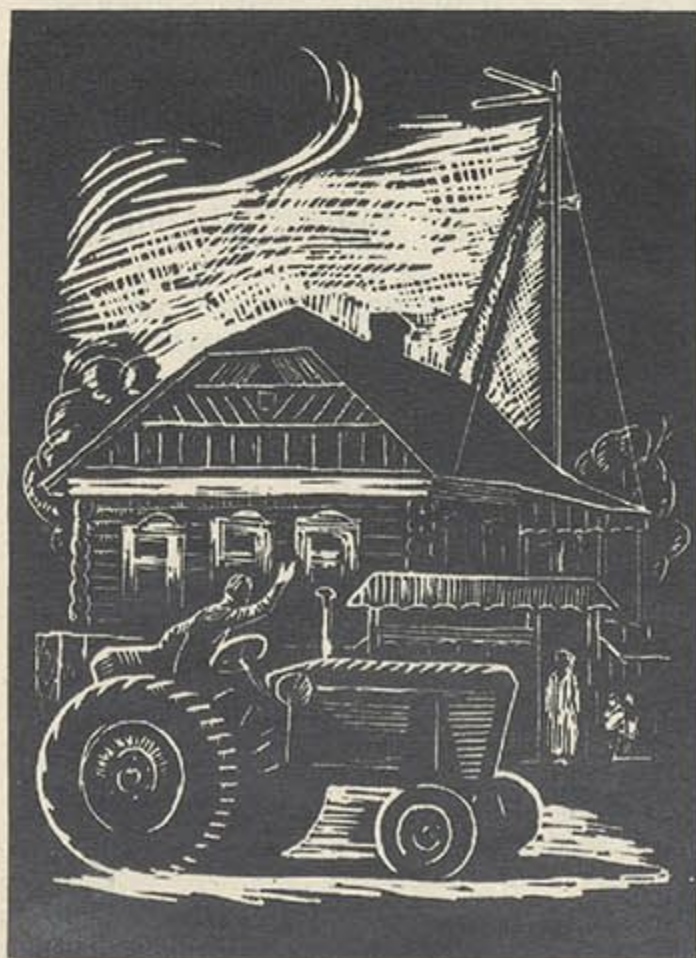
Мікола РАКІТНЫ

КРОПЛЯ

Двор Антона Бабаўкі, бадай, самы дамавіты, дагледжаны. Хата, даўно не новая, — пад чырвонай бляхай; ганак з лавачкамі і шчыльна атулены бэзам, і над ім жоўты, сасновы, дваццаціметровы шпень — антэна тэлевізара, на палове вышыні якой нават у самае ціхае надвор'е лёгенька шалясціць прапелер даўгахвостага флюгера.

На сялібе з дзесятак шпакоў — і на грушах, на яблынях, і на вільчаках хлявоў, на якія аблягаюць голлем тыя ж яблыні і грушы.

Двор прыкметны яшчэ тым, што ён багаты Бабаўкавым родам. Летам з далёкіх гарадоў наязджаюць сюды са сваімі сем'ямі яго старэйшыя сыны: адзін з іх — лётчык-палкоўнік, другі — машыніст чыгункі, а трэці — вучоны-этнограф. Наяз-

джаюць яны — як калі: калі па адным, а то і збіруцца ўсе разам. Аднак і тады, калі з іх нікога няма, двор усё роўна поўны галасоў. Малодшыя Бабаўкі, жанатыя і нежанатыя, працуюць на зямлі — трактарысты, шафёры, механікі; жанчыны ўсё больш на фермах. Таму двор нагадвае нейкі шумны і жыццядзейны прыймовы пункт: бразгочуць ведры і бітоны, сохнуць на платах белыя халаты, а ля варот на вуліцы прыпыніцца на хвіліну то самазвал, то трактар, то высокая аграмадзіна камбайна...

Але сама больш гаманы ў двары бывае адвечоркам. За рэдзенькім, крута пабеленым вапнай штыкетнікам — звонкія галасы малечы і падлеткаў. А на лавачцы ля гародчыка абавязкова сядуцца дзве старэнькія бабулькі. Сядзяць і гамоняць — пра дзяцей, пра нявестак, як самі маладыя былі, а болей пра сваю глыбокую старасць.

— Я яшчэ гадкоў сем назад на поліва ў Цёсны хадзіла. Туды і назад пяшэчкам... Даўно там не была...

— А я, Матрунка, ужо ні на што не годная. Зусім згарбацілася. Нават святло ўключыць не дастану. Дык я ўжо так знавалася: чапляй. Падчаплю той чорненькі шпанёк, падналягу ды — тусоў яго ўгору. А ён як стрэліць, пракляты! А патушыць, дык я ўніз яго грабу...

А ў дварэ, на прыступках ганка, бойкі і здзіўлены дзявочы галасок:

— Во, глядзі, Танька!.. Ты ведаеш, як у грэчаскіх акцёраў называўся абутак?.. Катурны... Гэта ў мужчын, а як, цікава, у акцёраў-жанчын?

Да дзяўчат-старшакласніц, якія сядзяць на ганку з кніжкамі, падлятае на бярозавым кані віхрасты, расчырванелы ад сваёй беганіны, белячок-дашкольнік; ён шлёгае дубцом па кнігі і крычыць:

— Волька! Задай што і мне!.. Ну, задай, от пабачыш — скажу!..

Волька адрываецца ад кнігі, пасміхаецца і, каб адчапіцца ад яго, «задае»:

— У Адысея быў сабака — як звалі яго?

Коннік, адораны ўвагай старэйшых, крутуўся на сваім кані і паляцеў па дварэ.

— Адысей-барбасей! Адысей-мукасей!.. — і раптам спыніўся далёка ля пло- та: — Бобік!..

— Сам ты Бобік... Апрог!

— Ар-гос-Бар-бос!.. — зноў заспяваў белячок, падскокваючы на сваім бярозавым кані, і, пагойсаўшы па двары, спыніўся ўжо ля калодзежа. Там, заняўшы ўсё бярв'яно, трое хлапчукоў-падлеткаў мудравалі над вялікай і прыгожай мадэллю самалёта. На табурэтцы ў іх стаяў гатовенькі, як выліты, ТУ. Адзін з авіямадэлістаў нешта яшчэ дарабляў у хва-сце, а двое, размахваючы рукамі, спрачаліся паміж сабой.

І не змаўкае двор галасамі — старымі і маладымі. І ён — як кропля расы, у якой адбіваецца сонца. Гэтак і ў ім — вялікае, усімі гранямі, жыццё.

САЛДАТЫ

Заўтра — жніво. Паплывуць белыя парасоны камбайнаў па жоўтых млявых прасторах...

Цяпер яны, камбайны, — новыя і бывалыя ветэраны палёў, абгледжаныя і падноўленыя свежай фарбай, выведзены і пастаўлены ў рад ля вясковай трыбуны. Вакол іх кружыць, бегае галасістая дзятва; на вуліцы больш людзей. Пыляць з поля чароды, і каровы ўтыкаюцца ў камбайны рагамі, разглядаюць іх, потым спуджана адкідваюцца і абыходзяць бокам.

Заўтра жніво.

А на самай сярэдзіне вёскі ў хаце Міхей Шпака ідзе гамонка. Міхей, паставіўшы каля клуба камбайн, запрасіў свайго напарніка Адама Сцепанца зайсці да яго — проста так, пасядзець хвіліну на пачатку прыпару.

Вечар. Павольна аціхаюць гукі. Акно хаты расчынена, відны галовы двух пажылых мужчын: Міхеева — чорная, гламаздаватая, стрыжаная пад «бобрыка», і меншая — попельна-шэрая, на тонкай жылістай шыі, галава Сцепанца. Паміж імі на сталі — бутэлька. Зрэдку бразгочуць аб талеркі відэльцы.

У мужчын-камбайнераў, відаць, ужо

ДОМКА

шмат чаго перагаворана, і вось, як звычайна за чаркай, ды яшчэ ў бывалых салдат, пайшлі ўжо ўспаміны пра вайну — дзе хто ваяваў. Міхей расказваў пра гэта скупа, стрымана, як бы зусім не хацеў успамінаць. А Адам — з вялікім натхненнем. Яго тонкі, зрывісты галасок поўніў усю хату і ляцеў праз акно далёка на вуліцу.

— Я, братка Міхей, з Трэцім Беларускаім ішоў! З самага пачатку сорок чацвёртага. Стралком-аўтаматчыкам... Камандуючага, Чарняхоўскага, разоў мо з дзесяць бачыў. От быў генерал Малады, прыгожы... Раз, нека на маршы, абганяе нас «віліс». Бачым — ён, наш камандуючы! Прыпыніўся і, вясёлы такі, закурыць просіць. І якраз — ля мяне. Ну, тут я яму — газецінку, мяшэчак. Узяў, як у свайго. Згарнуў цыгарку, вярнуў курыва і паехаў. Прусія ўжо блізка была... А калі яго падстрэлілі, я, як той бабёр, плакаў. Вельмі цяжка было, і ўсё з галавы не выходзіла: ён жа ў мяне закурваў.

Адам нечакана аціх, замаркоціўся, панікла схіліў галаву. Міхей вывеў яго з задумення.

— Го, дык ты, значыць, Прусію браў! А я так і не быў за мяжой. У бронепаяздах ваяваў. Калі адступалі — дужа гарача было. Бронепаязды апошнімі пазіцыі здавалі. А як пайшлі ў наступ — ужо ззаду былі. Бо вораг чыгункі ламаў...

— А я, братка Міхей, — зноў ажыў Сцепанец, — палову Еўропы прабег... Са мною яшчэ Максім Пузанкоў, мой сусед, разам быў. Пад Ржэвам сустрэліся. Ён, небарака, ужо ў Літве ўпаў... Самыя дзве страшныя згубы я за вайну перажыў. Гэта — Максім і камандуючы. Ну, і думаў: дабегу да таго праклятага Берліна — там ужо ўсю лютасць вылію!.. Толькі не выйшла, як цэліўся. Павялі нас бокам, правей. Выбеглі на бераг мора, а тут і вайне канец. Пальбу ўзнялі, шапкі пачалі кідаць... Што там рабілася!..

Узрушаны гэтым успамінам, Адам на хвіліну замоўк і раптам усклікнуў:

— А пачуй, пачуй, што пасля было! Што мая жонка ўкурыла!

— Твая Польшка?

— Ну!.. Вярнуўся я дадому... Усе радуецца, што жывы-здоровы. І жонка і дзеці. А праз які тыдзень баба мая заводзіць песню... Што я от у той звярынай Германіі быў, колькі ўсялякага добра нагамі таптаў, а не прыслаў дадому пасылачкі. Яны ж, фашысты, усё наша хапалі, нішчылі. А ты б адну пасылачку. Я, кажа, і ў пісьме табе пісала. Як было б добра на пасляваенную беднасць... Во што яна мне. Ах ты, госпадзі!..

— Ну, яна па-свойму... Зуб за зуб, — гаворыць Міхей.

— Зуб за зуб!.. Начорта мне той гадзючы зуб!.. А потым яшчэ і так думалася. Ну, узяў бы ды і паслаў таго барахла. А там, дома, як? Як бы на ўсё глядзелі Максімавы дзеці? Іх бацькі няма, а сусед Сцепанец сваім падарункі за межніы шле!.. Ну і жонка, жонка...

У хаце яшчэ ідзе гаворка пра далёкае, мінулае, потым Міхей вяртаецца ў сённяшні дзень:

— Ну, хопіць, Адаме. Баста... Заўтра пачынаем... Толькі нам, скажу папраўдзе, не вельмі пашэнціла... Хто куды, а нам з табой — у Плоськае. А там — пнянкі, корчкі, край поля вілюжны...

— А, братка Міхей, — ужо стоячы, смяецца Адам. — Мы ж Прусію бралі! Самы цвёрды арэшак на зуб узялі. А Плоськае... што нам тое Плоськае!..

Домка — бойкая, дробненькая, з ружовым і жвавым тварам кабетка — пабывала ў Мінску і цяпер ехала ў аўтобусе з раённага цэнтра дадому. З ёю сядзеў ля павітага марозам акна самы яе меншы — пяцікласнік Віцька, кірпаты белячок, у зграбным жоўтым кашушку і заечай шапцы. Трэці раз прыязджаў на аўтобусную станцыю, каб сустрэць маці...

Цяпер ён сядзеў па-даросламу важна, як бы заспакоены, што маці, нарэшце, знайшлася, і, здаецца, мала слухаў, пра што яна расказвала. Абставіўшыся ў нагах рэчамі — кашолкамі і ўсялякімі гарадскімі пакупкамі, — Домка гучна, на ўвесь аўтобус, расказвала сваёй суседцы цераз праход, чаго яна ездзіла ў Мінск.

Дзеці — вось чаго яна ездзіла!.. Старэйшы яе сын, Валодзя, — студэнт, на інжынера па аўтамабілях вучыцца. А Манька, дачка, — таксама там, робіць у дзіцячым садзіку нянькай. Налета і яна рыхтуецца ў інстытут. Усё на настаўніцу хоча. Таму і стараецца: днём у садзіку, а па вечарах бегае на тыя курсы, з якіх ёй будзе лягчэй паступіць... І вось нешта затрывожылася яна, Домка. А тут яшчэ і сон прысніўся, нядобры такі сон: сына бачыла — бледны, счарнелы і худы-худы такі... Дзе ж тут было ўседзець — паехала да іх на праведкі...

— Прыехала туды, — расказвала Домка, — і адразу да свайго студэнта. Знайшла інстытут, той дом, дзе студэнты жывуць. Ужо вечар быў, вокны свецяцца. І гудзе гэты дом — як пчаліны вулей. А ля яго — вайна: мо іх чалавек дзвесце было — у снежкі рэжуцца!.. Я — хоп аднаго за руку, прытрымала і давай сарамаціць: «Гэта вы, — кажу, — так вучыцеся?.. Дома хвалююцца, думаюць пра вас, а вы во як вучыцеся!..» А ён: «Уцякай, матачка, а то і табе перападзе!..» Гляджу, прыглядаюся, а ці няма і майго ў гэтай баталіі? Не, у пакоі застала. Сядзіць ля тумбачкі і нейкую бліскуючую гірку на шнурку гайдае. Урок па фізіцы вучыў. Во, думаю, разумнічак мой! Тыя — у снежкі, а ён не траціць часу на немаведама што. Спускаўся, як убачыў мяне. «Чаго ты?» — кажа, уместа таго, каб паздароўкацца... Ну, пасадзіў мяне, і гаманіць пачалі. І што я ад яго чую: жыве без сціпендзіі! Возіць у банк касіраў, тых, што грошы ў магазінах па вечарах забіраюць. І рэвольвер яму на гэта даюць... Як жа ж так палучылася, пытаю, што ты без сціпендзіі? А ён от што мне, галубок: не паспеў здаць нейкага сапрамату. А летам у саўгасе кароўнік будавалі, брыгадзірам быў, і такое адтуль прыслалі пісьмо, што ўсяму інстытуту читалі. Вельмі хвалілі... Як жа ж пасля гэтага было дабівацца сціпендзіі... Во як, калі пастараўся і пахвалілі цябе, дык і прасіць ужо сорамна... Э, я назаўтра цішком у інстытут і ўсё там вылажыла. Паглядзелі ў ведамасць, як ён вучыцца, якія ацэнкі, пасмяяліся, і хорошы такі сівы чалавек сказаў мне, каб напісаў сын заяву. На сціпендзію позна ўжо, а дадзім дапамогу... Я ж кажу: так і прадчувала, што там нешта няладнае...

Потым Домка наведлася і да дачкі. У Манькі яе ўсё ідзе як па масле. Працуе і на курсах вучыцца. І загадчыца —

маладзенькая, ветлівая такая — паабяцала... Так і сказала ёй, Домцы: «Калі Маша паступіць у інстытут, на другім курсе мы перавядзем яе ў выхавацелькі. Гэта я вам цвёрда абяцаю, Домна Сямёнаўна...»

Расказаўшы пра сваю далёкую паездку і пра тое, што маці гэта вялікі неспакой, калі яе дзеці дзесьці за вачамі, Домка з любасцю паглядзела на свайго меншага сына і прыгарнула яго да сябе.

— А Віцёк мой разумнейшы будзе! Мы яго ўжо нікудачкі не пусцім... Тыя няхай вучацца, а ён і дома сабе знойдзе заняткаў. На шафёра вучыцца, ды і трактары цяпер такія — бегаюць, як аўтамабілі. І кабінкі, і сядзенні мяккія... Вот мы яго і прыспасобім да таго ці іншага...

Віцька, вызваліўшыся з пад матчынага крыла, маўчаў. А Домка, калі яе суседка, развітаўшыся, выйшла на супынку з аўтобуса і на яе месца села другая, новая, зноў стала расказваць усё спачатку — дзе яна была і чаго ездзіла. Бойкі яе галасок біўся і каціўся, як тугі і пругкі мячык па торнай гладкай сцежцы, расказваў. І як знайшла інстытут, і той дом, дзе студэнты жывуць, і як дабілася сыну дапамогі... І дакаціўся зноў да яе меншага, Віцькі.

— Не, Віцёк мой ля дому будзе!.. — пашчотна акрыла яго Домка рукою. — Гэта надзея наша, памочнік бацькам... Акрамя трактараў і машын, яшчэ і камбайны ёсць. Камбайнерам можна...

— Матка! — крыкнуў Віцька. — Ты ўсё разумееш!.. Усё па-свойму...

І, відаць, апомніўся, што маці з дарогі, што яе столькі чакаў, — ужо ўмольна паглядзеў і прыгарнуўся да яе:

— Не трэба, мама... Навошта ты ўсяму свету...

— Ну, годзе, годзе, не буду, — лёгка ўздыхнула Домка і здзівілася: — Бач ты які!..

Мал. К. Ціхановіча

У гэтыя святочныя дні — п'яцідзесяцігоддзя нашай рэспублікі і Камуністычнай партыі Беларусі — з цеплынёй і любоўю мы ўспамінаем пра тых, хто ў суровыя гады Вялікай Айчыннай вайны гераічна змагаўся з ворагамі. Урач (цяпер пенсіянерка) Ксеня Раманаўна Леснічова адна з такіх адважных жанчын.

Трэба пагаварыць з Нэляй. Нешта яна сумная, маўклівая. Нічога не расказвае, нешта ўтойвае!..

У штодзённых клопатах Ксеня Раманаўна і не прыкмеціла, як праяццела дзяцінства Нэлі. Зусім дарослая зрабілася яе дзяўчынка...

Ледзь паспела адчыніць дзверы, як ёй насустрач Нэля. Весела ўсміхаецца, у блакітных вачах радасны бляск.

— Мамачка, як добра, што ты прыехала! Я так чакала цябе, мая родная! Трэба пагаварыць з табою, расказаць нешта вельмі, вельмі важнае.

У маці адразу пацяплела на сэрцы. Яе Нэля такая ж, як і раней была. Вясёлая, ласкавая, як і не было таго пахмурнага настрою.

— Добра, добра, дачушка. Вось пагляджу хворых, што мяне чакаюць, і пагаворым.

А ўвечары Нэля расказвае маці пра падпольны камсамольскі сход, пра Марыну Малаковіч.

— Ах, які гэта чалавек! Пагутарылі з ёю — і нібы падраслі, набраліся сілы: ёсць, аказваецца, управа на фашыстаў! І мы далучаемся да агульнай барацьбы. Цяпер у нас быццам крылы выраслі!

— Толькі асцярожна лятайце, — устаўляе Ксеня Раманаўна.

— І яна так казала. Папярэдзіла, каб былі асцярожныя і разважлівыя, не рабілі неабдуманых крокаў. І трымаць усё ў строгім сакрэце, канспірацыі.

— Тады чаму ты, дачушка, мне пра ўсё расказала?

— Даруй мне, мама. Але ж я паралася з Марынай Фядосаўнай. А яна сказала: «Тваёй маме можаць поўнаццю даверыцца. Яна таксама выконвае нашы даручэнні».

Прызнанне дачкі і ўзрадавала і ўстрымвала матчына

сэрца. Раней яна адна рызыкавала, а цяпер і Нэля, а за ёю, відаць, пойдзе і малодшая — Кіра.

...У якім бы цяжкім становішчы ні апынуўся чалавек, але ў навагоднюю ноч яго ахоплівае нейкае асаблівае пачуццё: радаснага і трывожнага чакання. «Што год наступны нам рыхтуе?» І абавязкова хочацца верыць, што новы год будзе шчаслівы.

У той час шчасце для савецкіх людзей было паняццем вельмі акрэсленым: перамога над ворагам!

Тады, уначы, нехта асцярожна пастукаў у акно. У хату зайшлі двое незнаёмых хлопцаў і сказалі: «Доктар, збірайце свой чамаданчык, вазьміце лекі і едзем з намі».

— Куды?

— Тут недалёка.

Апранула старое паліто, узяла сакваяжык, села ў сани. Адзін хлопец узяў лейцы ў рукі, другі прыкрыў ёй ногі дзяружкай, наверх ускінуў ахапак сена, абціснуў яго рукамі, і паехалі.

Колькі ехалі? Гадзіну, дзве ці больш? Нарэшце спыніліся ў густым лесе. Увялі ў зямлянку. На нарах ляжалі хворыя, сярод іх былі і параненыя. Доўга завіхалася каля іх Ксеня Раманаўна. Выслуховала, рабіла назначэнні, ставіла банькі, давала кроплі і парашкі. Жанчыне, што даглядала хворых, падрабязна растлумачыла, што і як рабіць. А потым яе завезлі назад, падзякавалі і падалі ў рукі ёмкі клуначак.

— Не адмаўляйцеся, доктар. Там хлеб і сала. Шчасця вам у новым годзе!

Не паспела апамятацца, як рыпнулі палазы, і хутка ўсё заціхла. А яна стаяла і глядзела на густа рассыпаныя ў небе зоркі. «Відаць, грыбоў і ягад сёлета будзе многа!» — чамусьці ўспомнілася народная прыкмета.

А раніцою першага дня

1942 года па доктара прыехалі зноў. Ксеня Раманаўна зноў апранае сваё паношанае паліто, на рукаве, як і заўсёды, белая павязка з чырвоным крыжам. Едзе нібыта да хворага. А дадому вяртаецца з грузам. У двайным дне ў санях ляжаць некалькі вінтовак.

Медыцынскі пункт стаў сховішчам зброі і боепрыпасаў. Тут заўсёды людзі, да доктара ідуць і едуць бясконца.

Былі спробы падвесці Ксеню Раманаўну пад няміласць «гаспадароў», нехта данёс у камандатуру, нібы Леснічова яўрэйка. Памаглі ўрач Дудкоўская і прафесар Вятыхін з Мінска, галавой паручыліся, усё абышлося добра. Але трэба быць асцярожнай, лепш прыглядацца да людзей. І дзяўчат сваіх папярэджваць.

А на прыём усё ідуць, усё едуць. Хто яны, гэтыя людзі?

Вось і гэты сённяшні наведвальнік. Сядзіць у калідоры на лаўцы стары з белай акладзістай барадой і георгиеўскім крыжам на грудзях. Бач, як выфранціўся, крыж пачапіў, захаваў дагэтуль царскую ўзнагароду!

Дайшла і яго чарга. Перад урачом стаіць высокі, мажны дзед гадоў пад семдзесят. Скардзіцца на колікі ў жываце. Перш чым выслухаць, запытала: «Чаму ж вы звярнуліся да мяне, а не пайшлі ў мінскую бальніцу?»

— А мне бліжэй да вас дабірацца.

Пацыент з георгиеўскім крыжам прыйшоў і другім разам. Ксеня Раманаўна нейкім шостым пачуццём зразумела, што не колікі ў жываце прывялі старога сюды. Завяла з ім гутарку пра тое, пра сёе, а стары нібы толькі і чакаў:

— Вось каб хто мне парай, што рабіць з вінтоўкамі? Яны ў мяне ў поўным парадку, змазаныя, агледжаныя.

— А я тут пры чым? — адказала асцярожна.

Але стары нібы і не чуў, падрабязна тлумачыў, дзе стаіць яго хата.

— Ведаеце што, дзядуля, — сказала, падумаўшы. Ксеня Раманаўна. — Зайдзіце да мяне праз тры-чатыры дні.

Ксеня Раманаўна вырашыла парайца з кіраўніком

падполля Марынай Фядосаўнай. Яна і раней адчувала вялікую сімпатыю і павагу да гэтай жанчыны, а пасля Нэлінага прызнання бачыла ў ёй чалавека, надзеленага ўладай. Чалавека, які выконвае чыёсьці заданні.

Марына не стала чакаць, пакуль дзед прыйдзе да доктара. Наняла недзе каня і з адным з камсамольцаў паехала па адрасу, які сказала ёй Ксеня Раманаўна. І дзедавы вінтоўкі саслужылі сваю службу.

...Медыцынскі пункт усё больш і больш ператвараўся ў месца сустрэч падпольшчыкаў. Глыбока ў зямлі, пад падлогай, ляжалі зброя, патроны, папера, тол. Успамінаючы тыя часы, Нэля цяпер сама дзівіцца той рызыцы і смеласці, а часамі і залішняй неасцярожнасці юнакоў і дзяўчат, захопленых патрыятычным парывам. Аднаго разу прыцягнулі, трымаючы за рагі, знятую з падушкі навалачку, поўную патронаў. Па дарозе трапілі пад вялікі дождж, і кожны патрон выразна вырысоўваўся праз мокры паркаль.

А вось яшчэ выпадак. Трэба было прынесці з вёскі Сухарукія сямізараднае ружжо. Дзяўчаты не маглі адкруціць штык. Тады яны прывязалі ружжо да дошкі і абкруцілі настольнікам. Так і прайшлі некалькі кіламетраў да медпункта. Увечары маці не было дома, а дзяўчаты забыліся патушыць святло. Глыбокай ноччу пачулі, што нехта моцна стукае ў дзверы.

— Партызаны, сігнал! — крычаў што ёсць моцы не мец.

У сярэдзіне ўсё абарвалася. У склепе ляжала тое ружжо...

Вобыску немцы не рабілі, толькі накрывалі і прыгразілі...

Па ўзбраенне і медыкаменты прыязджалі сувязныя з партызанскіх атрадаў «Знамя» і імя Сяргея Лазо. Адночы прывезла зброю з Мінска Марына Малаковіч. Яе чакалі сувязныя, каб пераправіць небяспечны груз у партызанскую зону. І раптам да медпункта пад'ехалі немцы. Добра, што іх убачыла Ксеня Раманаўна.

— Хутчэй сядай у крэсла, — шапнула яна Марыне — а ты, — кінула сувязной, — кладзіся на тапчан.

А сама выйшла сустракаць нямілых гасцей.

— Тут ёсць лячэбны дом? — запыталіся ў яе.

— Так, так, — адказала Ксеня Раманаўна. — Я ўрач, доктар.

Немцы ўвайшлі ў кабінет.

Аляксандра УС

ШОСТАЕ ПАЧУЦЦЁ

Марына сядзела да іх спіной на зубаўрачэбным крэсле, адна партызанка-связная ляжала на канапе і паціху стагнала, а другая ставіла ёй банькі.

— Мы будзем прывозіць да вас хворых, — сказаў немец.

— Прывозьце, прывозьце, калі ласка!

Патаптаўшыся некалькі хвілін, немцы паехалі далей. Ксеня Раманаўна ўздыхнула з палёгкай і без сіл апусцілася на крэсла. А Марына папярэдзіла:

— Глядзіце, даражэнькая, уважліва, не спускайце з вока тых, каго прывязуць немцы.

Нарэшце «хворыя» развіталіся. Марына пайшла дадому, а сувязныя адвезлі свайго каня і падаліся да вёскі Вадапой. Прыём хворых працягваўся. Праўда, Ксені Раманаўне здалася, што ўсе, хто быў на медпункце, нібы што ведаючы, вальней уздыхнулі. А мо ёй гэта толькі так здалася?

З ваеннага гарадка Уручка пачалі прыводзіць пад канвоем палонных на лячэнне. Адзін з такіх «хворых», урач, настойваў, каб яму паставілі банькі, хоць у гэтым ніякай патрэбы не было. Ксені Раманаўне зноў нейкае няўцямнае пачуццё падказала, што гэта нездарма.

— Вось бачыце, вам і палегчала, — прыгаворвала яна, абляпіўшы банькамі плечы пацыента. — А калі яшчэ будзе балець, зноў прыезджайце.

«Хворы» паявіўся яшчэ раз. А калі яго везлі назад, ва Уручку, падвода спынілася ля хмызняку. Насустрач ішла жанчына з кошыкам у руцэ. Немец заняўся з ёю, пачаў выкладаць яйкі з кошыка, а палонны шмыгануў у хмызняк і адтуль у лес. Спахапіўшыся, немец пачаў страляць. Але дарэмна...

Праз нейкі час пасля гэтага здарэння на медыцынскі пункт прыйшоў салдат-чэх і стаў прасіць дапамогі.

— Вы ж нашаму ўрачу пасобілі вырвацца з лап фашыстаў, памажыце і мне.

Вусны яго пасмяглі і патрэскаліся, на вачах блішчэлі слёзы.

— Я двое сутак хаваюся, нічога не еў.

Зноў, ужо ў каторы раз, Ксеня Раманаўна вагаецца: паверыць ці не? Рашэнне трэба прымаць самай, і прымаць неадкладна, бо параіцца няма з кім. От каб была побач Марына! А чэх расказвае, што ў лагеры палонных рыхтуецца паўстанне. Няўжо ён маніць? Але зняможаны

твар чалавека... І вочы, вочы, у якіх столькі пакуты і болю! Пільна ўглядаючыся ў глыбіню іх, Ксеня Раманаўна падае чэху нямецкі фрэнч, прыхаваны на ўсякі выпадак. А сама апранае паліто з павязкай на рукаве, бярэ стэтаскоп, градуснік, і яны выходзяць. Трэба перайсці чыгунку, якую пільна ахоўваюць нямецкія патрулі, прайсці цераз усю вёску.

...Жанчына няспешна шпацыруе з немцам, пад носам у патруля пераходзіць чыгунку і вядзе далей, да стрэлкі, што паказвае напрамак да вёскі Глебавічы. Тлумачыць, у якую хату зайсці і каго спытацца. Па дарозе назад Ксеня Раманаўна заглядае ў адну хату, у другую, пытаецца пра здароўе, дае парады. Паступова спадае напружанасць, лягчэй робіцца на душы. Хаця б даведацца, ці дайшоў чэх да партызан.

Дайшоў! І быў актыўным змагаюся супраць фашыстаў.

З каладзішчанскімі падпольшчыкамі трымаў сувязь смелы дэсантнік-разведчык Салаўёў. Аднойчы ў нядзелю ён завітаў да Ксені Раманаўны і папрасіў яе паехаць з ім. На чыгуначным пераездзе стаяў узброены немец. Як толькі параўняліся з ім, ён крыкнуў: «хальт!» Усё пахаладзела ў сярэдзіне. Яшчэ момант — Салаўёў пусціў бы зброю ў ход. Але немец толькі папрасіў падвезці яго.

Едуць, а сані цвёрдыя, сядзець мулка. Але «пасажыр» маўчыць, і яны ні слова. Нарэшце злез і пайшоў. А Салаўёў сцебануў па кані, што

было сілы, ва ўмоўленым месцы свіснуў два разы, і з хмызняку на дарогу выскачыла некалькі хлопцаў. Забралі вінтоўкі, а іх было аж дваццаць дзве, і схаваліся ў лесе. А Ксеню Раманаўну Салаўёў павёз на медпункт...

Немцы лютуюць на савецкай зямлі. Гвалтам заганыюць моладзь у Германію. Ідуць хлопцы, ідуць дзяўчаты да ўрача, просяць даведкі, што хворыя. Небяспечна вызваляць усіх адразу, пачаўшы. Тады Ксеня Раманаўна частку іх накіроўвае ў Мінск, да Ганны Антонаўны Дудкоўскай. Там кладуць «хворага» ў бальніцу, а ў журнале супраць яго прозві-

шча праз нейкі час робяць паметку: «памёр».

Паядынак савецкай жанчыны-ўрача і яе дачок супраць хітрага і жорсткага ворага працягваўся, пакуль не настала непасрэдная пагроза падпольнай арганізацыі. Ксені Раманаўне разам з Нэляй і Кларай у жніўні 1943 года прапанавалі пайсці ў партызанскі атрад, і там яна выконвала сваю нялёгкую працу аж да дня вызвалення ад акупантаў.

Усе свае веды, усю дабра-ту сваёй душы Ксеня Раманаўна аддавала людзям. Ёй памагалі праніклівая чуласць і сардэчнасць — яе «шостае пачуццё».

Ксеня Раманаўна Леснічова.

ПАРТЫІ ВЯЛІКАЕ ДЗЯКУЙ!

Дарагая рэдакцыя! Мы ўсе рыхтуемся да вялікага свята ў нашым жыцці — пяцідзясяцігоддзя рэспублікі і Камуністычнай партыі Беларусі. У гэтыя дні пацягнула і мяне ўзяцца за пяро і расказаць крыху пра сваё жыццё.

Пачала я сваю працоўную дзейнасць у 13 гадоў, яшчэ да Лютаўскай рэвалюцыі. Батрачыла ў кулакоў, гула спіну на лесараспрацоўках. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі гаспадар разгневаўся і звольніў нас. Я паехала ў Віцебск. Запісалася на біржу працы, і праз некаторы час паслалі мяне вяртаўніком на чыгунку.

Краіна наша тады перажывала вялікія цяжкасці. Замест зарплаты — паёк: 5 фунтаў аўса і некалькі карабоў запалак. Кожная служба мела сваю кухню. Ідуць на работу, мы бралі з сабой пасудзіну і адзін раз на дзень атрымлівалі міску рэдзенькай заціркі.

Гляджу я на нашу моладзь цяпер і не нарадуюся. Як усе добра апрануты, як добра выглядаюць! А мы ў тых далёкіх гадах туплі вязалі са шпагату, а сукенкі шылі са старых мяшкоў.

Памятаю, у 1920 годзе выбралі мяне дэ-

легаткай на з'езд жанчын Паўночнага краю. К таму часу я была ўжо актывісткай. З'езд гэты адбываўся ў Ленінградзе. Ехаць трэба, а абутку ніякага. Хтосьці дадумаўся, і выдалі мне чаравікі напрокат.

У 1923 годзе ўступіла я ў партыю. Праз некаторы час паслалі мяне жанарганізатарам у былы Высачанскі раён. Працаваць было вельмі цяжка: трэба было і самай вучыцца і людзей вучыць. Затым зноў працавала на чыгунцы.

Усё перажытае дало сябе адчуць. У 1939 годзе я цяжка захварэла і атрымала другую групу інваліднасці. Работу трэба было пакінуць. Але калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, я, хоць вельмі хворая, не магла сядзець убаку. Дапамагала партызанам.

Гады ідуць. І жыццё наша з кожным годам становіцца ўсё лепшае і лепшае. Мне ўжо 76 гадоў, але я і зараз не магу жыць без работы. Выконваю партыйнае даручэнне на станцыі Орша — сачу за чыстатой пакоя адпачынку і пакоя маці і дзіцяці.

У наша радаснае вялікае свята я кажу Камуністычнай партыі: дзякуй за ўсё наша жыццё, вялікае дзякуй!

Н. К. КУКСІНСКАЯ

ПАРКАВАЯ МАГІСТРАЛЬ

Макет гасцініцы на 900 месц у Мінску.

Яшчэ не так даўно гэты раён называлі «татарскімі агародамі». І сапраўды, тут патомкі запалоненых у XIV стагоддзі татарскіх орд вырошчвалі гародніну для мінчан. Так было і ў першыя пасляваенныя гады. Але вось у адпаведнасці з прадначартаннямі новага генеральнага плана горада праягла новая магістраль ад плошчы Свабоды да Калгаснай вуліцы, утвараючы прамы падыход ад цэнтра горада да створанага напярэдадні вайны Камсамольскага возера і парку імя Перамогі, што раскінуўся вакол яго.

Але гэта была толькі першая чарга новай магістралі. Зараз яна працягнулася ўздоўж граніцы ўсяго парку

па напрамках вуліц Калгаснай і Саўгаснай. Невыпадкава названа гэтая вуліца Паркавай магістраллю.

Пасля гэтай кароткай гістарычнай даведкі раскажам пра архітэктурнае аблічча новай магістралі, пра перспектывы яе забудовы.

У новым генеральным плане прадугледжаны два так званыя гарадскія дыяметры. Першы з іх (Ленінскі праспект і яго працяг—вуліцы Маскоўская, Чкалава і іншыя) ужо створаны. Другі дыяметр перпендыкулярны да яго і складаецца з Парызанскага праспекта, вуліцы Леніна і Паркавай магістралі. Такім чынам, Паркавая магістраль—адна з важнейшых транспартных артэрыяў

сталіцы, яна забяспечыць прамы доступ мінчан да цэнтральнага гарадскога парку і ў зону Заслаўскага вадаховішча.

Ужо зараз Паркавая магістраль прыцягвае ўвагу сваім архітэктурным абліччам. Пачынаецца яна, як я ўжо сказаў, з плошчы Свабоды. Тут 12-павярховы новы будынак Белпрампраекта нібы ляціць над прасторай, з боку Нямігі ля шляхавода закончаны новы будынак Дома мадэлей, за ім—9-павярховы дом з вялікім прамтаварным магазінам, што названы паэтычным беларускім імем «Алеся». Спецыяльны магазін, які абслугоўвае жанчын. Далей—яшчэ адзін дом з магазінам «Гастра-

ном» (дарэчы, гэтыя жылыя дамы і магазін «Алеся» створаны па праектах архітэктараў-жанчын. Аўтар дома з «Алесяй» архітэктар Р. Бекельман, а наступнага дома—архітэктар Э. Левіна). Трэба яшчэ ўспомніць новую 12-павярховую гасцініцу «Інтурист» з рэстаранам, якая хутка расчыніць свае дзверы. Услед за ёй падымаецца яшчэ буйнейшая гасцініца на 600 месц. З процілеглага боку магістралі красуецца Палац спорту, які змяшчае 6000 гледачоў.

Гэта малюнак сённяшняга дня. Але ўжо зараз відаць перспектывы забудовы Паркавай магістралі на бліжэйшыя гады. Паміж жылымі дамамі і гасцініцай «Інту-

рыст» праектуецца комплекс адміністрацыйна-грамадскіх будынкаў, устаноў гандлю і культурна-бытавога абслугоўвання насельніцтва. Вертыкальныя 13-павярховыя будынкі, пастаўленыя тарцом да магістралі, удала спалучаюцца з 2-павярховымі выцягнутымі ў гарызантальным напрамку магазінамі і кафэ і злёгку павышанымі аб'ёмамі камбіната бытавога абслугоўвання і выставачнай залы.

У комплекс уваходзяць: Інстытут навукова-тэхнічнай інфармацыі і прапаганды з выставачнымі і актавай заламі, Дом кнігі з фірменным кніжным магазінам і актавай залай, будынак Белкаапсаюза з выставачнай і актавай заламі і фірменным магазінам, гасцініца «Інтурыст» на 400 месц з рэстаранам, камбінат бытавога абслугоўвання, магазін сувеніраў, гастронам, магазін спорттавараў, піўны бар, маладзёжнае кафэ і кафэ нацыянальных беларускіх страў.

Уваходы ва ўсе адміністрацыйныя будынкі — праз галоўныя вестыбюлі з Паркавай магістралі, з тарцоў вышынных дамоў. Пакупнік можа не толькі прайсці міма вітрын або зайсці ў магазін, размешчаны па лініі забудовы. Ідучы ўздоўж асветленых вітрын, ён трапляе ўглыб комплексу, дзе можна ўвайсці ў новыя магазіны або ўстановы абслугоўвання, перайсці з магазіна ў магазін ці ў кафэ праз унутраныя дворыкі або па агульнай тэрасе, упрыгожанай зелянінай і кветкамі, адпачыць у шэзлонгах пад тэнтам. У зялёнай зоне будуць пляцоўкі для адпачынку з дэкаратыў-

нымі басейнамі, кветнікамі, лаўкамі.

Ззаду гасцініцы прадугледжаны аўтастаянкі.

Гэты комплекс — частка архітэктурнага ансамбля цэнтара г. Мінска. Яго кампазіцыя звязваецца з ансамблем плошчы Свабоды, дзе неўзабаве вырасце новы будынак Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра.

Над праектам гэтага комплексу працуюць архітэктары Белдзяржпраекта А. Духан і А. Красоўскі.

Панарама забудовы раёна Паркавай магістралі будзе няпоўнай, калі не скажаць аб перспектыве зарэчнай часткі. Тут будуць 23-павярховыя гасцініца на 900 месц з вялікім рэстаранам і новы будынак кансерваторыі. Старыя дамы з цягам часу будуць знесены, і на азялененым фоне вырасце пакуль што самы высокі будынак у горадзе. За гэтымі аб'ектамі па фронту вуліцы Стара-Віленскай з'явіцца група шматпавярховых жылых дамоў.

У заключэнне скажам, што ў бок Паркавай магістралі і пойменнай тэрыторыі ракі раскрыецца Цэнтральная плошча горада, над праектам якой у парадку конкурсу працуюць дойдзіды некалькіх арганізацый.

Міне параўнаўча мала часу, і беларуская сталіца ўзбагаціцца новымі выдатнымі архітэктурнымі ансамблямі, якія памножаць славу Мінска, аднаго з прыгажэйшых гарадоў краіны.

Я. ЗАСЛАЎСКІ,
намеснік галоўнага архітэктара г. Мінска.

Мінск сёння. Паркавая магістраль. Справа — фрагмент гасцініцы «Інтурыст».

Фота Ул. Лупейкі (БелТА).

Кастусь КІРЭЕНКА

Спаўняецца 50 гадоў Кастусю Кірэенку — паэту, які прайшоў па жыцці нямала дарог і сабраў на гэтых дарогах не адну кніжку вершаў. «Пасля навалыніцы», «Мая рэспубліка», «Светлая хваля», «Алёнчына школа», «Зялёнае рэха...» Усіх і не пералічыш адразу. Ды справа і не ў пераліку. Галоўнае і радаснае тое, што да свайго 50-годдзя паэт прыйшоў у росквіце творчых сіл і натхнення. Доказам гэтаму з'яўляюцца яго новыя вершы, якія шчодро падараваў ён нам, сваім чытачам. Чытачы «Работніцы і сялянкі» жадаюць Кастусю Кірэенку здароўя, поспеху, нязгаснай творчай маладосці.

Ленін нарадзіўся для ўсіх

Ленін радзіўся, калі крыгалом
Край вызваляў ад зімы.
Днём гэтым будзіць раскованы
гром
Кожны закутак нямы.

Ленін радзіўся, калі ў вышыні
Цёплая сцэлецца сінь.
Днём гэтым сонца нясе, як
з сяўні,
Зерні святла для краін.

Ленін радзіўся, калі на зямлі
Б'юцца крыніцы з выток.
Днём гэтым бурна,
каб далі цвілі,
Пеніцца радасны сок.

Ленін радзіўся, каб вечна гады
Нас абнаўлялі і час.
Ленін радзіўся, прыйшоў
назаўжды
у сэрца —
для кожнага з нас.

Ленін радзіўся для ўсіх —
і для тых,
Хто яшчэ прыйдзе ў свой век,
Ён — тая вечнасць, што ў
справах сваіх
Стварае тытан — чалавек.

Пройдуць часы, многа дзён
адплыве,
Толькі не сціхне, як гімн:
— Ленін радзіўся, Ленін жыве,
Заўтрае нашае з ім!

Ручаінка

Дзень і ноч
На лугу
Не маўчыць, булькаціць
ручаінка:
— Я спяшаю, бягу
Ад матулі —
крынічкі-жывінкі.
— А куды ты? Чаго!
Да каго! —
бор пытаецца строга.
— Я да свету ўсяго!

Бо нясу з сабой любасці многа.
Караням і траве,
І дубам, і аерам, і краскам —
Хай у шчасці жыве
Любы свет! —
я нясу сваю ласку.
Бор задумна загуў
Кожным лісцікам, кожнай
галінкай. —
Нібы ўнучку сваю,
Прыхінуў да сябе ручаінку.

* * *

Зялёным сном заснула жыта
Пад палавеючай зарой.
І сумны я стаю,
нібыта
Ты — зорка, там, за той гарой.
Ах, гэта жыта, дым над кручай,
Мой любы водар палявы!

Няўжо ўсё будзе немінуца —
Усё міне!..
Што быў жывы,
Чакаў цябе, чаканнем дыхаў
і прагнуў дзіва на дваіх...
— Было... — прад смерцю
ўспомніш ціха.
— Святло...
Святло вачэй тваіх!

Арганізатары беларускіх танцаў Ігнат Буйніцкі з дочкамі на сцэне.
З архіва Я. Рамановіча.

Цяпер у Мінску пяць дзяржаўных тэатраў, а некалі, у першыя гады рэвалюцыі, у горадзе быў усяго адзін прафесійны тэатр, які знаходзіўся ў цэнтры (цяпер там тэатр імя Янкі Купалы). Гарадская інтэлігенцыя наладжвала аматарскія спектаклі ў клубах, якіх тама было не густа (Дворянское собрание, Русский клуб, Купеческий). Некалькі кінематографі, як і клубы, мясціліся ў цэнтры горада, бо тагачасныя рабочыя ўскраіны патаналі ў гразі. Шчарбатыя тратуары з даўгіх або папярэчных дошак ляжалі каля высокіх парканаў і нагадвалі клавішы на піяніна. Хадзіць па тратуарах было небяспечна не толькі ўначы, але і днём. Спатыкаючыся на паламаных дошках, людзі калечылі сабе ногі, але без тратуара было яшчэ горш, асабліва на суглінках. Як цямнела, усе форці і аканіцы на Камароўцы зачыняліся, людзі клаліся спаць. У начной цішы пачынаўся сабачы брэх, які не змаўкаў усю ноч, ён быў прывычны і нават супакойваў абыяцеляў, бо гарадавы, адзін на ўсю Камароўку, стаяў на развілках вуліц пад цёмным газавым ліхтаром. Каб падбэдзёрыць сябе і рэдкіх пракожых, гарадавы дзьмуў у свой свісток з усёй сілы, — час быў неспакойны, ішла імперыялістычная вайна.

Пры ўсім тым, на Камароўцы жыў вяцёлы народ (пераважна масцеравыя і рамеснікі), які любіў мастацтва. Найбольшай папулярнасцю на ўскраінах горада карысталася «батлейка» — лялечны тэатр, які вазілі на санках у каляды, Любілі камароўцы паслухаць і музыку катрынкі, невяліччай размаляванай скрынкі, якая стаяла на адной драўлянай назе. Катрынка прайгравала металічныя пласцінкі, іх круцілі ручкай. Асаблівым поспехам у слухачоў карысталіся вальсы: «Разбил мое сердце сапожник» або «На сопках Маньчжурии», папулярныя былі таксама полькі і маршы.

З катрынкай па дварах хадзіў інвалід японскай вайны, які за свае «канцэртны» збіраў у шапку дробныя грошы. У кірмашовыя дні можна было паглядзець і на цыгана з мядзведзем. Мішка вырабляў розныя камічныя трукі, паказваў як бабы ваду носяць, або як дзеўкі прыхарашваюцца, ідуць на спатканне. Часам, калі ў Мінск прыязджаў на гастролі цырк Шапіто, па хатах хадзілі фокуснікі, акрабаты,

жанглёры. Вось і ўсё. Самае цікавае для жанчын і дзяўчат было сходзіць у царкву або касцёл, паглядзець набажэнства, пафліртаваць з кавалерамі. Жанатыя мужчыны, скарыстаўшы зручны момант, беглі ў шынок.

Перад самай германскай вайной (1914 г.) на грошы, сабраныя землякамі ў Канадзе, быў пабудаваны клуб на Камароўцы, дзе цяпер тралейбусны парк. Ён доўга называўся «амерыканскім». Гэта была досыць вялікая драўляная будыніна, у якой мясціліся сцэна з экранам, кінабудка, бібліятэка-чытальня і буфет-столовая. Клуб займаўся культуртрэгерствам, паказваў фільмы духоўнага зместу, там чыталіся лекцыі на тэму аб божых міласцях і дабрадзействах бацькоўска-цара. Чыталі іх часцей за ўсё семінарысты і папы.

Але, калі грывнула Кастрычніцкая рэвалюцыя, усіх гэтых «паляўнічых на людскія душы» як мятлой змяло і зарганізавалася Першае Беларускае таварыства драмы і камедыі. У камароўскім клубе, які цяпер стаў называцца «Беларускай хатай», а ў народзе ласкава проста «хаткай», склаўся калектыў акцёраў пад кіраўніцтвам вядомага ў Мінску рэжысёра і акцёра Фларыяна Ждановіча. Хорам кіраваў Уладзімір Тэраўскі, танцавальнай групай — Часлаў Радзевіч. Яны прымалі ўдзел у спектаклях і выступалі з канцэртамі.

На сцэне ў «Хатцы» пайшлі спектаклі: «Раскіданае гняздо», «Паўлінка», «Прымакі» Янкі Купалы, «Антось Лата» Якуба Коласа, п'есы Міхася Чарота, Уладзіслава Галубка, Элізы Ажэшкі, Марка Крапіўніцкага, Уладзіміра Караленкі.

На Камароўцы з'явіліся свае акцёры, якіх гараджане бачылі на сцэне, а пасля сустракалі на вуліцы, і гэта вельмі імпанавала і адным і другім. Паспех на сцэне ў тыя часы неяк асабліва захапляў аматараў самадзейнасці. Ён быў адзінай платой акцёрам за іх старанне і любоў да тэатра. У тыя галодныя і халодныя часы ўсенароднай нястачы і разрухі акцёрам даводзілася перамагаць вялікія цяжкасці. На сцэну ішлі, каб хоць крыху сагрэць душу творчасцю, грошы былі абсяцзеныя, а пайкі вельмі слабыя. Акцёры самі шылі вопратку для сваіх выступленняў, самі рабілі дэкарацыі, пісалі афішы, прыбіралі памяшканне клуба, хадзілі ў лес па дрэвы, стаялі на кантролі, — адным словам, рабілі ўсё, што трэба было.

І мушу сказаць, што найбольшы энтузіязм і бескарыслівасць у гэтай справе праяўлялі жанчыны. Камароўскія дзяўчаты, якія да рэвалюцыі, апрача царк-

«БЕЛАРУСКАЯ ХАТКА»

Гэты творчы калектыў называўся «Першае беларускае таварыства драмы і камедыі». Яго ініцыятарам быў Ігнат Буйніцкі — вядомы рэжысёр, акцёр і балетмайстар. У пачатку нашага веку ён раз'язджаў па многіх гарадах і мястэчках тагачаснай Беларусі. Трупам Буйніцкага выступала ў Пецярбургу і Варшаве, аб чым пісаў Янка Купала. На жаль, Ігнат Буйніцкі не дачакаўся здзяйснення сваёй мары — адкрыцця Народнага тэатра ў Мінску, ён заўчасна памёр, і яго заповіт выканалі сябры і паплечнікі.

Яўген РАМАНОВІЧ,
заслужаны артыст БССР

Самае дзяўчат або кахэнства, мі. Жастаўшы шынок.

ай вай-собра-е, быў мароў-йбусны а «аме-досыць ніна, у гранам, альня і ймаўся казваў гу, там аб бо-йствах часцей бы.

стрыч-гэтых душы» ізава-тава-У ка-р стаў атай», проста ў ак-дома-кцёра ам кі-тан-у Ра-зел у кан-

айшлі іздо», кі Ку-а Ко-Ула-жэш-падзі-

свае ачылі акалі пана-спех асаб-сама-пла-не і алод-арод-ёрам лікія каб твор-цэне-А. Ак-для аблілі пры-адзі-на рабі-

оль-асць жан-наты, арк-

вы ды хатніх вечарынак, нічога не бачылі, кінуліся да грамадскай дзейнасці. Яны былі ўсюды: ішлі добраахвотнікамі ў Чырвоную Армію, становіліся да станкоў, браліся за ўсякую работу. Асабліва ахвотна моладзь пайшла на сцэну, у мастацтва. Адразду ж узнікла праблема жаночай ролі, бо ў п'есах, як правіла, былі пераважна мужчынскія ролі і толькі адна-дзве жаночыя. Але дзяўчаты не бянтэжыліся, ішлі ў хор, складалі жаночыя дуэты, танцавалі ў ансамблях. Дзіву даешся зараз, адкуль у іх браўся такі запал энергіі, энтузіязм. Вядома, тут адыграла ролю жаночае разняволенне, пачуццё ўласнай годнасці, дух свабоды і самавызначэння. Успомніш пра такую актorkу з «Беларускай хаткі», з хустачкаю на галаве, у скураной куртцы (шыкл), у спадніцы клэш і ў ботах або самаробных чаравіках з брызенту, на вярэвочнай падэшве, і захапляешся ёю. Як яна ўмела пакасавацца сваёю прыгажосцю, як насіла простую вопратку, як магла прайсціся па вуліцы, зімою ў бекешы і папасе, летам у чырвонай майцы, так, што ўсе аглядаліся на яе: актorkа! Пайшла актorkа!

Актorkа... А хто ведаў, што перш чым прыйсці на рэпетыцыю, яна адстаяла ўсю сваю змену на заводзе або правяла ўрок у школе, збегала ў краму, выстаяла чаргу за пайком, згатавала няхитры абед, прыбрала ў хаце і прыйшла ў халодны клуб, каб там да паўночы рэпэціраваць сваю ролю ў спектаклі або вучыць хараваю партыю ці трэніраваць танцы. Вялікі рэвалюцыйны запал, светлыя мары аб лепшай будучыні народа, аб яго незвычайнай празе да свабоднага жыцця, да культуры прымушалі акцёраў забываць на ўсе нястачы і не шкадаваць сваіх сіл.

У «Беларускую хатку» прыйшла поўная творчага запалу і энергіі моладзь, прыгожая дзяўчына Ліда Ржэцкая. Скончыўшы мінскую Марыінскую гімназію, яна ўжо ў тыя рэвалюцыйны гады была вядома мінчанам сваім удзелам на аматарскай сцэне і ў спектаклях гасцраляраў. Маладая актorkа беспамылкова адчула, што яе прызвание — сцэна і тэатр... Сёння Лідзія Іванаўна Ржэцкая народная артыстка Савецкага Саюза.

Тое ж самае можна сказаць і пра народнага артыста СССР Барыса Платонава. Ён таксама пайшоў на сцэну Першага Беларускага дзяржаўнага драматычнага, цяпер акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, адразу ж з роднае яму «Хаткі».

Абодва гэтыя выдатныя май-

стры загартаваліся ў агні грамадзянскай вайны, якая бушавала тады на беларускай зямлі. Платонаў быў добраахвотнікам у Чырвонай Арміі, ваяваў з акупантамі.

З малой «Хаткі» на вялікую сцэну прыйшла разам са сваім бацькам, вядомым акцёрам і арганізатарам «Беларускай хаткі» Фларыянам Ждановічам, і Ірына Ждановіч. Яшчэ зусім маладой дзяўчынкай яна паспяхова выступіла ў ролі Данілікі ў драме Янкі Купалы «Раскіданае гняздо». Ірына Фларыянаўна Ждановіч таксама прыйшла на сцэну Першага БДТ у пачатку яго заснавання. Цяпер народная артыстка БССР Ждановіч перадае свой вялікі тэатральны вопыт маладым студэнтам, яна выкладае акцёрскае майстэрства ў Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце.

На сцэну Другога Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра (цяпер тэатра імя Якуба Коласа ў Віцебску) прыйшоў з «Хаткі» Аляксандр Канстанцінавіч Ільінскі, народны артыст СССР, а таксама добра вядомыя майстры беларускай сцэны Канстанцін Мікалаевіч Саннікаў і Стэфанія Міхайлаўна Станюта — народныя артысты рэспублікі.

У «Беларускай хатцы» выступілі і былі вельмі папулярны Генрых Юр'евіч Грыгоніс, народны артыст БССР.

Нельга не назваць імёны і такіх дзеячоў беларускіх тэатраў, як акцёр і рэжысёр Мікола Міцкевіч, акцёры Язэп Чайкоўскі, Таццяна Бандарчык, Вольга Вашкевіч, Ліда Навахацкая, Ася Стэльніцкая, Павел Бандарэнка, Антук Крыніца, якія таксама прыйшлі на дзяржаўную сцэну з «Беларускай хаткі».

Вядома, спектаклі тых часоў, асабліва ў пастаноўцы маладзёжнай трупы «Хаткі», не вызначаліся з нашага сённяшняга пункту гледжання высокай мастацкасцю, яны былі ў поўным сэнсе гэтага слова самадзейнасцю, але ў іх захаплялі шчырасць і непасрэднасць выканання, глыбокая ўсхваляванасць і праўда пачуццяў, што так падабалася гледачу.

Афармленне спектакляў таксама рабілі самі гурткоўцы, скарыстоўваючы для дэкарацый адны і тыя ж павільёны і заднікі, што былі ў запасніках «Хаткі» (лес, мяшчанскі пакой, вясковая хата). Вопратку і рэквізіт акцёры прыносілі з дому або куплялі на «барахолцы» на Траецкай гары (дзе цяпер тэатр оперы і балета). Гледача хвалявала, вядома, не афармленне спектакляў, на яго мала хто

Калектыў Беларускага дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы паставіў спектакль па п'есе «Выклік багам», напісанай мінскім урачом-псіхіятрам Анатолем Дзялендзікам.

На здымку: сцэна са спектакля. Інга — артыстка Г. Талкачова, Вадзім — народны артыст БССР В. Тарасаў.

Фота І. Змітровіча (БелТА).

звяртаў увагу, хваляваў змест п'есы і акцёрскае выкананне. Асабліва гарача ўспрымаліся гледачом рэвалюцыйныя драматычныя сцэны, сацыяльная барацьба або сатырычныя камедыі, дзе высмейваліся пані і іх гіцлі, розныя фанатэрлівыя чыноўнікі і двудушныя папы ды дзякі, якія ашуквалі просты люд.

Апрача драматычнага, у «Хатцы» дзейнічалі розныя іншыя гурткі: бібліятэчны, музычны, літаратурны. На чале літаратурнага гуртка доўгі час стаяў вядомы беларускі паэт Міхась Чарот, ён жа быў рэдактарам невялікага часопіса «Маладзік», у якім прымалі ўдзел Андрэй Александровіч, Язэп Пушча (Плашчынскі), аўтар гэтых успамінаў і многія іншыя. Часопіс друкаваўся на шапірографі і распаўсюджваўся сярод чытачоў клубнай бібліятэкі. Над літаратурным гуртком у «Хатцы» і яе часопісам шэфамі былі Янка Купала і Змітрок Бядуля, якія кансультавалі нашы творы

і ўдзельнічалі ў літаратурных вечарах і дыспутах.

Адным словам, «Беларуская хатка» была тым культурным агенчыкам на цёмнай яшчэ ў тыя часы мінскай ускаіне — Камароўцы. Яна групавала пад сваім дахам беларускую моладзь, давала ёй мажлівасць праявіць сябе на сцэне, у клубных гуртках, у грамадскай дзейнасці, выходзіла іх у духу савецкага патрыятызму.

У тыя трудныя гады грамадзянскай вайны, эканамічных цяжкасцей і галечы ў «Хатцы» было светла і ўтульна, іграў духавы аркестр. Пасля паказу на сцэне можна было патанцаваць, пайграць у фанты і пошту квестак, пасядзець у буфэце за кубкам брагі.

Беларуская «Хатка» гасцінна адчыняла свае дзверы кожнаму, хто шукаў парог у новае мастацтва, народжанае Вялікім Кастрычнікам. І за гэта мы ўспамінаем яе і сёння з цеплынёй і любасцю.

«СТАРОНКА ВЯЛІКАГА ЖЫЦЦЯ»

Кастрычніцкай раніцай 1918 года сяла Літвінавічы, што на Гомельшчыне, з вуснаў у вусны перадавалі навіну: — Сын папа Мікалая — Панцюха аб'явіўся. Бязбожнік. Кажуць, школу нейкую новую адчыніць, камунію будзе заводзіць.

Так, гэта быў Панцеляймон Лепаўшынскі. Здавалася, самім лёсам яму быў наканаваны шлях свяшчэнніка. Але не з крыжам і божым словам пайшоў малады Лепаўшынскі ў жыццё. Ужо семнаццацігадовым гімназістам ён становіцца на шлях рэвалюцыйнай барацьбы.

— Студэнт Пецярбургскага ўніверсітэта Лепаўшынскі два гады кіруе марксісцкім гуртком, — даносяць агенты сыскаго аддзялення.

У ахранцы зроблена яго фатаграфія, а ўвосень 1898 года — першы арышт, ссылака ў сяло Ермакоўскае Енісейскай губерні. Непадалёк ад яго Шушанскае. Там — Ленін.

...Масква. Першы Усерасійскі з'езд настаўнікаў-інтэрнацыяналістаў. Поўная ліквідацыя непісьменнасці, развіццё нацыянальнай культуры — такую задачу ставіць перад з'ездам Ленін. Без Расіі пісьменнай не будзе Расіі сацыялістычнай.

З новай сілай ажылі даўнейшыя мары Лепаўшынскага паехаць настаўнічаць у роднае сяло.

А што скажа Ільіч на конт планаў стварэння ў Літвінавічах школы-камуны і сельскагаспадарчай камуны?

— Паспрабуйце, Панцеляймон Мікалаевіч. — Гэтыя словы Леніна Лепаўшынскі ўспрыняў як бласлаўленне.

Так кадр за кадрам апавядае пра П. М. Лепаўшынскага, аднаго з папчэнікаў Ул. І. Леніна, дакументальны тэлевізійны фільм «Старонка вялікага жыцця», створаны на Гомельскай тэлестудыі маладым рэжысёрам Вадзімам Гесем.

У фільме падрабязна раскажваецца аб стварэнні школы-камуны, а потым і партыйнай ячэйкі ў Літвінавічах. На экране — першыя камунары Ларка Ігнаценка, Саша Шафёраў, Андрэй Вітаў — героі першых пяцігодак. Вядомым вучоным-геолагам стаў камунар Саша Отрачаў. Кадры фільма дапаўняе сваім словам Вольга Панцеляймонаўна.

Нядаўна родныя месцы наведалі першыя літвінавіцкія камунары. Сярод іх былі А. М. Отрачаў, Д. П. Ісаева і Вольга Панцеляймонаўна Лепаўшынская. Хвалючай сустрэчай іх з ровеснікамі і з дзецьмі школы імя Лепаўшынскага заканчваецца тэлерасказ «Старонка вялікага жыцця».

Н. ВАСІЛЕЎСКИ

Кадр з фільма. П. М. Лепаўшынскі.

Кадр з фільма. Група вучняў-камунараў Літвінавіцкай школы-камуны. Сярод іх Вольга Барысаўна Лепаўшынская (уверсе трэцяя, злева), побач — яе дачка Вольга Панцеляймонаўна.

Кадр з фільма. Сустрэча былых камунараў у Літвінавічах. Фота Ул. Лупейкі (БелТА).

ГУ

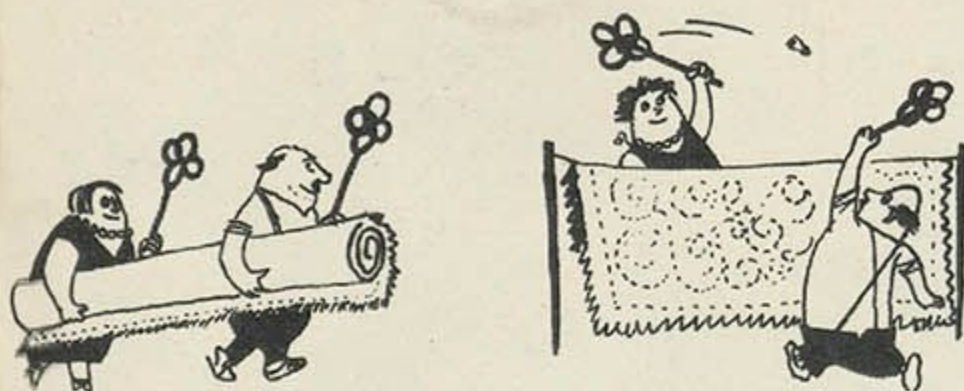
КУТОК

Гаспадар

На ча
дазваля
нацыя
упрыго
Прапа
роднага
мастац

ГУМАР

Захапіліся...

— Ці не падліць табе чайку?

Ізажарты Ю. Чарапанавы.

КУТОК ПРЫРОДЫ

Гаспадар Белавежскай пушчы — зубр.

Фота І. Змітровіча.

На чацвёртай старонцы вкладки. Сілуэт цяперашняй моды дазваляе мастаку-модэлю паспяхова выкарыстаць элементы нацыянальнага адзення: модную дэталю, крой, вышыўку, упрыгожанні, аздабу.

Прапанаваныя мадэлі выкананы па матывах беларускага народнага касцюма студэнтам 3-га курса Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута М. Раманюком.

У эфіры дзед Мароз!

Фотаэцюд В. Савіча.

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯЎ „РАБОТНІЦЫ І СЯЛЯНКІ“

У 9-м нумары часопіса быў надрукаваны артыкул галоўнага інжынера Бабруйскай мэблевай фабрыкі М. Г. Глебкі, у якім уздымаліся актуальныя пытанні развіцця мэблевай вытворчасці.

Міністэрства лясной і дрэваапрацоўчай прамысловасці БССР, абмеркаваўшы гэты артыкул, паведаміла рэдакцыі: прыняты канкрэтныя меры для ліквідацыі недахопаў, якія перашкаджаюць вытворчасці мэблі ў рэспубліцы.

Прадпрыемствы, якія вырабляюць драўняна-стружачныя пліты (Мазырскі ДОК і Пінскі ФЗК), распрацавалі і ажыццяўляюць меры па паляпшэнню якасці пліт і ліквідацыі неаднолькавасці іх таўшчыні. Каб забяспечыць прадпрыемствы высакаякаснай мэблевай фурнітурай, распрацоўваецца праектная дакументацыя і ў 1970 годзе намячаецца пачатак будаўніцтва буйнога завода мэблевай фурнітуры на базе барысаўскага завода «Пралетарскі молат». Пакуль не ўвайшлі ў строй новыя цэхі, яе выраб арганізаван на вытворчых пляцоўках завода «Пралетарскі молат». Тут ужо асвоена вытворчасць 10 новых відаў фурнітуры, а ў 1969 годзе пачнецца выпуск пластмасавай фурнітуры.

Дзе будзе арганізавана вытворчасць новых, высакаякасных тканін для мяккай мэблі? Гэта пытанне вырашаецца Дзяржпланам СССР. Пакуль што прадстаўнікі ўсіх фабрык выязджалі ў Маскву на ўсесаюзны кірмаш тканін, выбралі лепшыя ўзоры і заключылі дагаворы з пастаўшчыкамі на 1969 год. У эксперыментальна-канструктарскім бюро мэблі Міністэрства лясной і дрэваапрацоўчай прамысловасці БССР распрацоўваюцца рэкамендацыі па паляпшэнню якасці і формы мэблевых спружын.

На першай старонцы вкладки — вас на свята запрашае Галі Галаўко, работніца абутовага аб'яднання «Прамень», удзельніца мастацкай самадзейнасці.

Фота Ул. Вяхоткі.

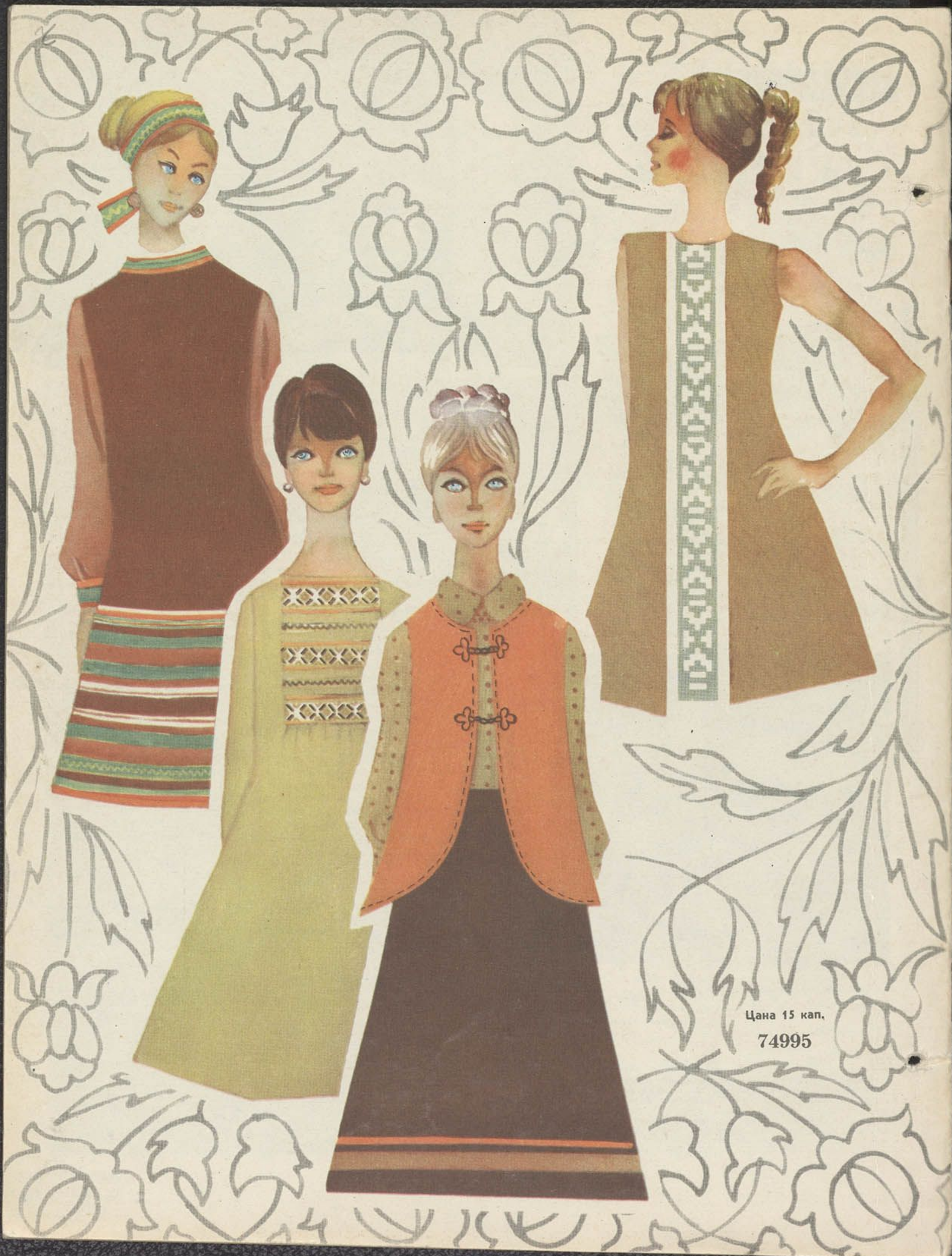
Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка. Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларускамоўным мове. Выданне ЦК КП Беларусі. АТ 11647. Здадзена ў набор 31.X-68 г. Падпісана да друку 26.XI-68 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60X90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказнага сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда». Мінск, Цана 15 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 276.409 экз. Зак. 1222.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

Цена 15 кап.

74995